

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra

Urtės Giedraitytės
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos
teisės studijų šakos studentės

Magistro darbas
Veiksmingos teisminės gynybos principas Europos Sąjungos teisėje

Vadovė: lekt. dr. Deimilė Prapiestytė
Recenzentė: lekt dr. Rūta Latvelė

Vilnius
2020

TURINYS

ĮVADAS	2
1. VEIKSMINGA TEISMINĖ GYNYBA	6
1.1. Veiksminga teisminė gynyba kaip bendrasis Europos Sąjungos principas	7
1.2. Veiksmingos teisminės gynybos principo sudedamosios dalys.....	9
1.2.1. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	10
1.2.2. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.....	11
1.2.3. Teisė gauti teisinę pagalbą	15
2. VEIKSMINGOS TEISMINĖS GYNYBOS PRINCIPAS JURISPRUDENCIJOJE ..	18
2.1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija	18
2.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija	25
2.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija	28
3. PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	33
3.1. Procedūra dėl prejudicinio priėmimo.....	33
3.2. Procedūra dėl įsipareigojimų neįvykdymo	37
IŠVADOS	39
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	40
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46

ĮVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. 2000 m. gruodžio 7 d. buvo paskelbta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau - Chartija). Šios chartijos pagrindinis tikslas, kaip matyti iš jos preambulės, siekti, kad būtų dar kartą įtvirtintos pagrindinės teisės, kylančios iš visumos valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir tarptautinių įsipareigojimų, Europos Sąjungos sutarties (toliau – ESS), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau - Konvencija), Bendrijos ir Europos Tarybos priimtų socialinių chartijų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – Žmogaus Teisių Teismo) praktikos.¹ Po Lisabonos sutarties, įsigaliojusios 2009 m. gruodžio 1 d. ir iš dalies pakeitusios Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutartis, Chartijos normos tapo privalomos. ESS 6 straipsnio 2 dalis suformuluota taip: Sąjunga prisijungia prie Konvencijos. Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad teisės, atitinkančios Konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kokia numatyta Konvencijoje. Pagrindinės teisės, kurias garantuoja minėta Konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus. Vienas iš bendrųjų Europos Sąjungos (toliau - Sąjunga) teisės principų yra veiksmingos teisminės gynybos principas, kuris yra įtvirtintas Chartijos 47 straipsnyje.

Sąjungos teisė yra unikali teisinė sistema. Sąjungos teisė įgyvendinama ir vykdoma pirmiausia nacionaliniu lygmeniu. Chartijos 47 straipsnis turi nepaprastą reikšmę Chartijoje įtvirtintų teisių prasme, nes užtikrina, kad visos Chartijoje minimos teisės būtų gerbiamos visoje Sąjungos sudėtinėje teisinėje sistemoje.² Remiantis Chartijos 47 straipsniu, veiksminga teisminė gynyba apibrėžta kaip teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą nepriklausome ir nešališkame pagal įstatymą įsteigtame teisme bei teisė į teisinę pagalbą. Šiame magistriniame darbe bus gilinamasi į kiekvieną minėto principo sudėtinę dalį, taip pat bus tiriamas principo taikymas ir siekiama nustatyti reikšmingiausias probleminius aspektus pasitaikančius Sąjungos ir konkrečių valstybių narių praktikoje. Praėjus 20 metų po Chartijos

---

¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuomonė 2/13, p. 10 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62013CV0002&from=LT>>.

² SAFJAN, M. A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU. p.1. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.kcl.ac.uk/law/research/centres/european/Speech-KINGS-COLLEGE.pdf>>.

paskelbimo ir 11 metų po Lisabonos sutarties įsigaliojimo, veiksmingos teisminės gynybos principo formuluotė nepasikeitė, todėl šiame darbe bus nagrinėjamas principo veikimas dabartinėje teisinėje sistemoje ir analizuojamos aktualios problemos su kuriomis susiduriama.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas yra analizuoti veiksmingos teisminės gynybos principo veikimą ir jo taikymo efektyvumą Europos Sąjungoje.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti išsikelto darbo tikslą yra sprendžiami šie uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti veiksmingos teisminės gynybos sąvoką, pristatyti ją Sąjungos principų kontekste, analizuoti, kuo ši sąvoka skiriasi nuo veiksmingos teisminės gynybos sąvokos;
- 2) Ištirti veiksmingos teisminės gynybos principo taikymo aspektus Teisingumo Teismo, Žmogaus Teisių Teismo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) jurisprudencijoje. Išanalizuoti Žmogaus Teisių Teismo praktikos reikšmę veiksmingos teisminės gynybos principo Sąjungos teisėje kontekste;
- 3) Aptarti, kokie probleminiai aspektai atsiskleidžia taikant šį principą Teisingumo Teisme, pristatyti ir aprašyti konkrečius šių aspektų atvejus.

Darbo objektas. Šio darbo objektas yra veiksmingos teisminės gynybos principas Sąjungos teisėje. Kadangi Konvencijos reikšmė yra akivaizdi taikant ir aiškinant Sąjungos teisę, lygiagrečiai bus analizuojama ir šios Konvencijos reikšmė veiksmingos teisminės gynybos principo aspektu. Pirmoje dalyje bus gilinamasi į veiksmingos teisminės gynybos principo sąvoką, aptariama, kokia principo vieta Sąjungos teisinėje sistemoje, taip pat išaiškinama kiekviena principo sudėtinė dalis. Antroje dalyje bus gilinamasi konkrečiai tik į bylas susijusias su baudžiamosios teisės taikymu Teisingumo Teisme, Žmogaus Teisių Teisme ir Konstituciniame Teisme. Atkreiptinas dėmesys, kad Lisabonos sutartimi buvo išplėsta Teisingumo Teismo jurisdikcija baudžiamosios teisės srityje.³ Todėl Teisingumo Teismo praktika, kurios analizė pristatoma antroje dalyje yra tik po Lisabonos sutarties įsigaliojimo. Trečioje dalyje analizuojant probleminius aspektus bus kalbama konkrečiai apie dvi procedūras – dėl prejudicinio sprendimo priėmimo (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau - SESV) 267 straipsnis) ir dėl įsipareigojimų neįvykdymo (SESV 258 straipsnis). Prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra padeda užtikrinti vienodą teisės taikymą ir aiškinimą visoje Sąjungoje, o įsipareigojimų neįvykdymo procedūra padeda užtikrinti valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų tinkamą įvykdymą. Sąjunga turi užtikrinti išsamią ir

---

³ PRAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo procese. *Teisės apžvalga*. 2016, Nr. 2 (14), p. 116.

veiksmingą teisinės apsaugos sistemą, kuri yra įgyvendinama minėtomis procedūromis. Kalbant apie procedūrą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo bus analizuojama Teisingumo Teismo jurisprudencija susijusi su Lenkijos ir Lietuvos valstybėmis. Kalbant apie procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo bus analizuojama Teisingumo Teismo jurisprudencija susijusi su Lenkijos teismų reforma.

Darbe naudojami tyrimo metodai.

Empirinis. Šio metodo pagalba buvo nagrinėjama Lietuvos ir užsienio teisės mokslo darbai, doktrina, straipsniai, monografijos, Teisingumo Teismo, Žmogaus Teisių Teismo, Konstitucinio Teismo jurisprudencija.

Analogijos ir lyginimo. Šie metodai naudoti lyginant Konvencijos 6 ir 13 ir Chartijos 47 straipsniuose apibrėžtą veiksmingos teisminės gynybos principo turinį.

Sisteminis. Šis metodas naudotas siekiant išanalizuoti sistemišką veiksmingos teisminės gynybos principo galiojimą, nustatant principo vietą Sąjungos teisėje sistemoje.

Lingvistinis. Šis metodas naudotas tiriant lingvistinę teisės aktų reikšmę.

Darbo originalumas. Ši tema nėra naujai tiriama teisės sferoje, kadangi veiksmingos teisminės gynybos principas buvo įtvirtintas Konvencijoje, Chartijoje, ESS. Principo formuluotė iki šių dienų nėra pasikeitusi, todėl natūralu, kad mokslinių darbų nagrinėjama tema yra labai daug. Užsienyje yra profesorių, kurie nagrinėjo principo svarbą Sąjungoje, pavyzdžiui L. M. Ravo straipsnis tema „*The role of the Principle of effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions*“, M. Safjan straipsnis tema „*A Union of Effective Judicial Protection*“, C. Matusescu, S. Ionsescu straipsnis tema „*Effective Judicial Protection. Landmarks of Recent Case Law of the Court of Justice of the European Union*“. Lietuvoje yra mokslinių darbų, analizuojančių veiksmingos teisminės gynybos principą skirtingose teisės srityse, pavyzdžiui, M. Kanusevič magistrinis darbas tema „Teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą pagal ES pagrindinių teisių chartiją taikymo ypatumai pabėgėlių bylose“, R. Ragulskytės - Markovienės straipsnis tema „Teisė į veiksmingą teisminę gynybą aplinkos apsaugos srityje“. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimų panašia tema buvo atlikta daug, tik parodo, kad nagrinėjama tema vis dar aktuali. Šio magistrinio darbo pasirinktos tyrimo krypties nagrinėjama tema nėra, nes darbe atliekama analizė skirta nustatyti naujausias tendencijas Sąjungoje ir valstybėse narėse.

Svarbiausi šaltiniai. Veiksmingos teisminės gynybos principas yra įtvirtintas Konvencijoje ir Chartijoje, todėl svarbiausi darbe naudoti šaltiniai yra Chartijos nuostatos ir jos išaiškinimai

bei Konvencijos nuostatos. Atsižvelgiant į tai, kad teismų jurisprudencijos reikšmė formuojant Sąjungos teisę yra akivaizdi, kitas svarbus darbe naudotas šaltinis yra Teisingumo Teismo, Žmogaus Teisių Teismo, Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Darbe naudota svarbi mokslinė literatūra: Europos teisės į teisingumą vadovas („*Handbook on European law relating to access to justice*”), Kolektyvinė monografija „*Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis*“. Darbo rengimui taip pat svarbūs šie norminiai teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, ESS, SESV.

1. VEIKSMINGA TEISMINĖ GYNYBA

Sjungos teisė yra unikali teisinė sistema. ES teisė įgyvendinama ir vykdoma pirmiausia nacionaliniu lygmeniu. ESS 4 straipsnio 3 dalyje reikalaujama, kad Sąjungos valstybės narės imtųsi reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti pareigų, atsirandančių pagal Sąjungos teisę, vykdymą. Tai lojalus bendradarbiavimo principas. Be to, ESS 19 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės numatytų teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse.

Veiksminga teisminė gynybos principas yra įtvirtinta Konvencijos 6 ir 13 straipsniuose ir Chartijos 47 straipsnyje. Žvelgiant istoriniu aspektu, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, veiksmingos teisminės gynybos principas įgijo pirminės teisės statusą ir tapo centriniu Sąjungos teisės sistemos garantuojamų pagrindinių teisių apsaugos elementu.⁴ Teisminės gynybos sistemos išsamumo reikalavimas atspindėtas ir Lisabonos sutartyje. Viena vertus, ESS 19 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje apibrėžta, kad Teisingumo Teismas užtikrina, kad aiškinant ir taikant sutartis būtų laikomasi teisės.⁵ Kita vertus minėtos ESS nuostatos antroje pastraipoje numatyta, kad valstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse.⁶ Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad veiksminga teisminė gynyba turi būti ne tik formali galimybė, bet ji turi būti įmanoma ir praktiškai.⁷

Toliau šioje dalyje bus tiriama veiksmingos teisminės gynybos principo samprata Sąjungos teisėje. Remiantis ESS, Konvencijos reikšmė Sąjungos teisei yra neabejotina todėl Chartijos straipsnių nuostatos bus lyginamos su Konvencijos straipsnių nuostatomis.

---

⁴ALEKSEJEV M., *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynbos standarto, taikymas supra - ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 99.

⁵KALĖDA S. L., Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004-2014). Leidinys, skirtas Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dešimtmečiui paminėti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Liuksemburgas: Europos sąjungos leidinių biuras, 2015, p.18.

⁶MATUSESCU, C., IONSESCU, S. Effective Judicial Protection. Landmarks of Recent Case Law of the Court of Justice of the European Union. In T. Ciulei, G. Gorghiu (eds.), *Communicative Action and Transdisciplinarity in the Ethical Society*. Iasi, Romania: Lumen proceedings, 2018, p. 158.

⁷RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 5.

1.1. Veiksminga teisminė gynyba kaip bendrasis Europos Sąjungos principas

Veiksminga teisminė gynyba yra bendrasis Sąjungos teisės principas. Veiksmingos teisių apsaugos reikalavimas, yra vienas pagrindinių teisinės valstybės aspektų, kuris buvo priskirtas prie bendrųjų teisės principų kaip veiksmingos teisminės gynybos principas, skirtas individualių teisių apsaugai užtikrinti.⁸ Daugiau kaip prieš trisdešimt metų Teisingumo Teismas *Johnston* (222/84) sprendime patvirtino konstitucinį šios teisės statusą ir Sąjungos teisės sistemoje. Minėtoje byloje Teisingumo Teismas pirmą kartą nurodė, kad veiksmingos teisminės kontrolės reikalavimas atspindi bendrąjį teisės principą, būdingą visų valstybių narių konstitucijoms. Veiksminga teisminė gynyba buvo priskirta prie bendrųjų Sąjungos teisės principų, kuriais grindžiamos bendros valstybių narių konstitucinės tradicijos.⁹ Vėlesnė Teisingumo Teismo praktika patvirtino, kad Sąjungos teismai privalo užtikrinti iš principo visišką visų Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolę, ypač vertindami, ar nebuvo pažeistos pagrindinės teisės. Šis reikalavimas išreiškia konstitucinę garantiją, kylančią iš teisinės valstybės principo.¹⁰ Reikalavimas, kad asmenys turėtų galimybę gauti teisminę pagalbą, kylančią iš Sąjungos teisės, atspindi bendrąjį Sąjungos teisės principą.¹¹

Nagrinėjant skirtingų mokslininkų darbus yra matyti aiški tendencija, kad visi jie sutinka, kad šis principas yra bendrasis Sąjungos principas. Rumunijos mokslininkų C. Matusescu ir S. Ionsescu straipsnyje galime rasti pasisakymų apie Teisingumo Teismo suformuotą principo bendrąjį pobūdį. Straipsnyje rašoma, kad Teisingumo Teismas savo praktikoje nuolat pabrėžia, kad veiksmingos teisminės gynybos principas yra bendrasis Sąjungos principas. Atsižvelgdamas į bendrąjį principo pobūdį, Teisingumo Teismas išplėtė jo taikymą asmenų apsaugos prasme ne tik nacionalinės gynybos priemonės, bet ir priemonėmis kylančioms iš ESS.¹²

---

⁸ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, laikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 99.

⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1986 m. gegužės 15 d. Sprendimas *Marguerite Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* C-222/84, EU:C:1986:206, p. 18.

¹⁰ KALĖDA S. L. Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004-2014). Leidinys, skirtas Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dešimtmečiui paminėti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Liuksemburgas: Europos sąjungos leidinių biuras, 2015, p. 15.

¹¹ RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 4.

¹² MATUSESCU, C., IONSESCU, S. Effective Judicial Protection. Landmarks of Recent Case Law of the Court of Justice of the European Union. In *T. Ciulei, G. Gorghiu (eds.), Communicative Action and Transdisciplinarity in the Ethical Society*. Iasi, Romania: Lumen proceedings, 2018, p. 4.

Panašios nuomonės yra ir profesorė L. M. Ravo, kuri savo straipsnyje rašo, kad bendrasis veiksmingos teisminės gynybos principas nėra pripažintas nei vienoje ESS nuostatoje. Vienintelės ESS nuostatos, kurios yra iš dalies susijusios su principu viena vertus yra ESS 19 straipsnio 1 dalis, kurioje nurodomas horizontalusis principo aspektas, nustatantis valstybių narių pareigą numatyti pakankamas teisių gynimo priemonės, kad būtų užtikrinta veiksminga teisminė apsauga Sąjungoje. Šia prasme nuostata labiau atlieka pagrindinę funkciją, užtikrinančią iš Sąjungos teisės kylančias teises ir pareigas, nei asmens teisių gynybą.¹³

Profesorius M. Safjan priduria, kad Chartijos 47 straipsnis, kuriame yra įtvirtintas veiksmingos teisminės gynybos principas, turi nepaprastą reikšmę Chartijoje įtvirtintų teisių prasme, nes užtikrina, kad visos Chartijoje minimos teisės būtų gerbiamos visoje Europos Sąjungos sudėtinėje teisinėje sistemoje.¹⁴

Galima teigti, kad veiksminga teisminė gynyba yra esminė teisės į teisingumą sudedamoji dalis. Taip galima manyti ne tik dėl to, kad ši teisė yra numatyta Chartijos šeštoje antraštinėje dalyje - Teisingumas. Yra žinoma, kad teisės į teisingumą sąvoka yra įtvirtinta Konvencijos 6 ir 13 straipsniuose ir Chartijos 47 straipsnyje.¹⁵ Minėtuose dokumentuose nurodytos teisės iš dalies sutampa. Remiantis Chartijos 53 straipsniu, jokia Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė bei tarptautiniai susitarimai, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant Konvenciją. Vadinasi, kad Chartijoje numatytos teisės, sutampančios su Konvencijoje numatytomis teisėmis, turinio ir taikymo srities prasme turėtų būti aiškinamos taip pat.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksmingos teisminės gynybos principas, įtvirtintas Chartijos 47 straipsnyje yra pripažįstamas kaip bendrasis Europos Sąjungos teisės principas.

---

¹³ RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 105-104.

¹⁴ SAFJAN, M. A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU. p. 1. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.kcl.ac.uk/law/research/centres/european/Speech-KINGS-COLLEGE.pdf>>.

¹⁵ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 17.

1.2. Veiksmingos teisminės gynybos principo sudedamosios dalys

Jokiuose teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtinto veiksmingos teisminės gynybos principo sąvokos. Remiantis Chartijos 47 straipsniu, veiksminga teisminė gynyba apibrėžta kaip teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą nepriklausomai ir nešališkai pagal įstatymą įsteigto teismo, taip pat kad kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Chartijos 47 straipsnis yra įtrauktas į Chartijos Teisingumo skyrių, kas suponuoja, kad minimas principas yra taip pat ir teisingumo neatsiejama dalis.

Minimo principo apibrėžimas taip pat yra matomas Konvencijos 6 ir 13 straipsniuose, kuriuose yra numatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą (6 straipsnis) ir teisė į veiksmingą teisminės gynybos priemonę (13 straipsnis), taip pat ir ESS 19 straipsnyje, kuriame numatyta, kad valstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse. Yra akivaizdu, kad į Chartiją veiksmingos teisminės gynybos principo apibrėžimas yra dalinai suformuluotas vadovaujantis Konvencijos nuostatomis.

Veiksminga teisių gynyba, kai ginčas pagal nustatytas procesines taisykles jau pasiekė teismą, reiškia, kad pagal įstatymu įsteigto teismo nepriklausomumą ir nešališkumą, kiek įmanoma trumpesnę teismo procesą, teismo proceso sąžiningumą ir viešumą, galimybę gauti teisines konsultacijas ir teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą. Minimų teisių norminį turinį apima pirmosios pastraipos turinys - Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta Sąjungos teisėje garantuojamų teisių ir laisvių veiksminga gynyba teisme. Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta viena teisė, o atskiros šios straipsnio dalys atskleidžia detalų šios teisės turinį.¹⁶

Todėl galima daryti išvadą, kad visos trys Chartijos 47 straipsnio pastraipos patenka po teisės į veiksmingą teisminę gynybą ar veiksmingos teisminės gynybos principu.¹⁷ Toliau šioje dalyje tiriama kiekviena Chartijos 47 straipsnio pastraipa.

---

¹⁶ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 103.

¹⁷ *Ibid.*, p. 104.

1.2.1. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą

Kaip jau buvo minėta anksčiau, teisė į veiksmingą teisinę gynybą yra viena iš veiksmingos teisminės gynybos principo sudedamųjų dalių, apibrėžtų Chartijos 47 straipsnio 1 pastraipoje (Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme) ir Konvencijos 13 straipsnyje (Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisminės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją, nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą padarė asmenys, eidami savo oficialias pareigas). Iš Chartijos 47 straipsnio pirmosios pastraipos būtų galima kildinti teisę į veiksmingą teisių gynybą teisme esant Sąjungos teisės pažeidimams.¹⁸ Lyginant Chartijos ir Konvencijos du straipsnius pažodžiui yra akivaizdu, kad Konvencijos nuostata yra perkelta į Chartiją, tačiau Chartijoje ji yra apibrėžta plačiau, kas patvirtina ir su pagrindinių teisių Chartija susijusiuose išaiškinimuose (toliau – Chartijos Išaiškinimai).¹⁹

Nors minėtuose straipsniuose yra apibrėžta veiksminga teisinė gynyba, Sąjungos teisėje ši gynyba yra platesnė, nes yra garantuojama ir teisė į veiksmingą gynybą teisme.²⁰ Jau prieš tai minėtame *Johnston (C-222/84)* sprendime Teisingumo Teismas išaiškino, kad šis bendrasis Sąjungos teisės principas taikomas ir valstybėms narėms, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Šį precedentą įtraukiant į Chartiją, neketinta pakeisti Sutartyse nustatytos teisminės priežiūros sistemos ir ypač taisyklių dėl tiesioginių ieškinių priimtumo Teisingumo Teisme. Europos konventas apsvarstė Sąjungos teisminės priežiūros sistemą, įskaitant priimtumo taisykles, ir patvirtino jas, tam tikrais aspektais iš dalies jas pakeisdamas, kaip nurodyta SESV 251–281 straipsniuose, ypač 263 straipsnio ketvirtojoje pastraipoje. Chartijos 47 straipsnis taikomas Sąjungos ir valstybių narių institucijoms, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę, ir visoms Sąjungos teisėje garantuotoms teisėms.²¹ Vadinasi, valstybių narių institucijos, įgyvendindamos Sąjungos teisę turi užtikrinti tiek Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą veiksmingos teisminės gynybos principą, bet ir visas kitas Sąjungos teisėje garantuojamas teises.

---

¹⁸ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 101.

¹⁹ Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2007 C 303, p. 13

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

Teisė į veiksmingą teisinę gynybą yra esminė teisės į teisingumą sudedamoji dalis, suteikianti asmenims galimybę reikalauti, kad būtų atlyginama žala, atsiradusi dėl Sąjungos teisės pažeidimo. Skirtingiems pažeidimams kompensuoti gali būti naudojamos skirtingos teisinės gynybos priemonės.²² Darytina išvada, kad Chartijos 47 straipsnyje minima teisinė gynybos priemonė jau seniai yra tapusi esminiu Sąjungos teisinės sistemos elementu ir yra glaudžiai susijusi su Konvencijos straipsniuose įtvirtintos apsaugos. Tai patvirtina Chartijos Išaiškinimai, kuriuose patvirtinama, kad teisė į Chartijos 47 straipsnyje numatytą teisinę gynybos priemonę yra grindžiama Konvencijos 13 straipsniu.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksminga teisinė gynyba yra neatsiejama veiksmingos teisminės gynybos dalis, nors ir Chartijoje ji apibrėžta plačiau nei Konvencijoje.

1.2.2. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą

Antroji veiksmingos teisminės gynybos dalis – teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Ši teisė yra įtvirtinta Chartijos 47 straipsnio 2 pastraipoje ir Konvencijos 6 straipsnyje. Chartijos 47 straipsnio 2 pastraipoje numatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. Vėl gi palyginus šiuos du straipsnius yra akivaizdu, kad iš Konvencijos ši nuostata yra perkelta beveik pažodžiui į Chartiją.

Antroji Chartijos 47 straipsnio pastraipa turėtų būti suprantama kaip teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantija, o bylos trukmė ir nepriklausomumas, nešališkas ir pagal įstatymą įsteigtas teismas būtų įgyvendinti šią teisę padedantys procesiniai aspektai.²³

---

²² Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 92. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1034ed26-1f53-11e7-84e2-01aa75ed71a1/language-en>>.

²³ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 102.

Iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimo kyla teisė kreiptis į teismą.²⁴ Teisė kreiptis į teismą nėra absoliuti, ji gali būti ribojama nacionalinių procedūrų ir tie apribojimai negali kenkti teisės esmei.²⁵ Teisė kreiptis į teismą reiškia, kad teismai turėtų būti prieinami. Prieinamumas gali būti suprantamas kaip tam tikros jurisdikcijos teismų prieinamumą, aiškinimo prieinamumą, informacijos prieinamumą ir teismo sprendimo prieinamumą, kitaip sakant, kad niekas nevaržytų teisės kreiptis į teismą. Tai reiškia, kad ši teisė galioja visais atvejais, susijusiais su Sąjungos teisės garantuojamomis teisėmis ir laisvėmis. Būtent Sąjungos valstybės narės privalo numatyti teisiųjų priemonių ir procedūrų sistemą, kuri užtikrintų, jog Sąjungos teisėje numatytos teisės būtų gerbiamos. Nacionaliniai teisės aktai negali sumažinti veiksmingos teisminės šių teisių apsaugos.²⁶ Galimybė kreiptis į teismą yra numanomas teisės į teisingumą elementas, nes ji reiškia, kad ginčai turi būti sprendžiami teisme.²⁷

Remiantis Chartijos Išaiškinimais, galima teigti, kad Sąjungos teisėje į teisingą bylos nagrinėjimą yra platesnė nei Konvencijoje, nes neapsiriboja su civilinėje teisėje numatytais teisėmis ir pareigomis susijusiais ginčais. Taip yra todėl, kad Sąjunga – tai teisinės valstybės principais grindžiama bendrija.²⁸

Lyginant Konvencijos ir Chartijos straipsnių dispozicijas yra matyti, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą susideda iš trijų aspektų: viešumo reikalavimas, kuo įmanoma trumpesnis bylos nagrinėjimo terminas, bylos nagrinėjimas nepriklausomo ir bešališko teismo.

Viešas bylos nagrinėjimas. Jau buvo minėta, kad teisė į teisingumą apima ir veiksmingą teisminę gynybą, todėl ir teisė į viešą bylos nagrinėjimą yra neatsiejama teisingumo sudedamoji dalis. Taip pat yra akivaizdu, kad šiuo atveju Chartijos 47 straipsnio 2 pastraipa ir Konvencijos 6 straipsnis sutampa. Remiantis Europos teisės į teisingumą vadovu, teisė į bylos nagrinėjimą žodžiu yra numanoma teisė į viešą bylos nagrinėjimą.²⁹ Tarkime, baudžiamajame procese kaltinamasis paprastai turi turėti teisę dalyvauti bylos nagrinėjime pirmosios

---

²⁴ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 24.

²⁵ *Ibid.*, p. 29.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*, p. 26.

²⁸ Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2007 C 303, p. 14. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214\(01\)#document1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214(01)#document1)>.

²⁹ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 45.

instancijos teisme.³⁰ Teisė į bylos nagrinėjimą žodžiu yra svarbi, nes asmuo negali naudotis kitomis Konvencijoje 6 straipsnio 3 dalyje numatytomis teisėmis, jei jis nedalyvauja bylos nagrinėjime. Tačiau kaltinamojo asmeninio dalyvavimo svarba svarstant bylą apeliacine tvarka nėra tokia esminė, kaip ją svarstant pirmos instancijos teismo posėdyje. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka Konvencijos 6 straipsnio taikymą lemia konkrečios atitinkamo proceso ypatybės. Būtina atsižvelgti į proceso visumą vidaus teisės sistemoje ir apeliacinės instancijos teismo vaidmenį jame. Atkreiptinas dėmesys, kad teisė į bylos nagrinėjimą žodžiu nėra absoliuti ir, priklausomai nuo teismo sprendimų klausimų pobūdžio, kai kurios aplinkybės gali pateisinti, kad bylos nagrinėjimas žodžiu yra nereikalingas.³¹ Tarkime, byloje nesvarstomas patikimumo klausimas ar nėra ginčijamų faktų, dėl kurių reikia pristatyti įrodymus žodžiu arba atlikti kryžminę liudytojų apklausą, nagrinėjimas žodžiu gali būti nereikalingas.³²

Kadangi teisė nėra absoliuti, teisės į viešą bylos nagrinėjimą galima atsisakyti. Europos teisės į teisingumą vadove yra numatyta, kad atsisakymas viešo bylos nagrinėjimo privalo atitikti šiuos reikalavimus: laisva valia, aiškiai ir neprieštaraujant svarbiems visuomenės interesams. Konkrečiai kalbant, net jeigu pats kaltinamasis asmeniškai nedalyvauja teisminiame nagrinėjime, teisė nėra pažeista, jei kaltinamasis buvo informuotas apie posėdžio datą ir vietą arba jei kaltinamąjį gynė advokatas, kuriam jis suteikė atitinkamus įgaliojimus.³³

Taigi, galima suprasti, kad iš esmės asmenys turi teisę į viešą bylos nagrinėjimą žodžiu teisme, nagrinėjančiame jo bylą.

Bylos nagrinėjimas per kiek įmanoma trumpesnę laiką. Šis aspektas yra suprantamas, kad byla turi būti išnagrinėta per kiek įmanoma trumpesnę laiką arba per protingą terminą. Dėl tokio reikalavimo įpareigojama organizuoti nuosekliai greitą ir veiksmingą procesą, siekiant suteikti bylos šalims teisinį saugumą ir nesumenkinti visuomenės pasitikėjimo teisingumo vykdymo sistema.³⁴ Žmogaus Teisių Teismas ne kartą savo praktikoje yra pabrėžęs, kad Konvencijos 6 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta valstybių pareiga savo teismų sistemą

---

³⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. lapkričio 23 d. Sprendimas *Jussila prieš Suomiją*, Nr. 73053/01, p. 40.

³¹ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 45-46.

³² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. lapkričio 23 d. Sprendimas *Jussila prieš Suomiją*, Nr. 73053/01, p. 47-48.

³³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Melloni* C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, p. 49.

³⁴ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 141.

suorganizuoti taip, kad jų teismai galėtų įvykdyti visus ten įtvirtintus reikalavimus, įskaitant pareigą nagrinėti bylas per protingą terminą.³⁵ Lygiai tokia pati pareiga yra pripažįstama ir Teisingumo Teisme. Protingo termino sprendimui priimti principas, kuris remiantis Chartijos 47 straipsnio antra pastraipa, yra taikytinas valstybėms narėms, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę, ir kurio apsauga taip pat numatyta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje.³⁶

Pareigos išnagrinėti bylą per protingą terminą pažeidimas iš principo negali likti be padarinių, tačiau tai negali būti formalus teismo sprendimo negaliojimo pagrindas, ir jis turi būti panaikinamas tik tada, jei yra įrodymų, kad pernelyg ilga proceso trukmė turėjo poveikį bylos baigčiai.

Protingo termino, per kurį turi būti išnagrinėta byla, nesilaikymas yra procesinis pažeidimas – tai vienos iš pagrindinių teisių pažeidimas, kuris turi leisti atitinkamai bylos šaliai pasinaudoti veiksminga teisminės gynybos priemone, sudarančia sąlygas tinkamai ištaisyti situaciją. Tačiau nesant įrodymų, jog pernelyg ilga proceso trukmė turėjo poveikį bylos baigčiai, bylos nagrinėjimo per protingą terminą principo pažeidimas negali lemti skundžiamo sprendimo panaikinimo. Tai turi galioti ir tuomet, jei procesas užsitęsia pernelyg ilgai dėl to, kad nebuvo taikyta pagreitinama procedūra.³⁷

Taigi, galima teigti, kad bylos išnagrinėjimas per kuo trumpesnę laiką yra svarbus aspektas norint užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą.

Bylos nagrinėjimas nepriklausomo ir bešališko teismo. Nepriklausomumas ir bešališkumas dažnai tiriami kartu ir yra glaudžiai susiję. Tačiau šias dvi sąvokas galima ir atriboti. Viena vertus, nepriklausomumas aprastai yra susijęs su teismo struktūra, o bešališkumas yra individuali sprendimo priėmimo charakteristika.³⁸ Nepriklausomumo sąvoką galime suprasti kaip taisyklę, kurios reguliuoja teismo narių skyrimą, jų veiklos trukmę ir išorinio spaudimo nebuvimo garantijas. Sąjungos teisėje nepriklausomumo reikalavimu teismas įpareigojamas veikti kaip sprendimą priimanti trečioji šalis, nepriklausomai nuo administracinių valdžios institucijų ir šalių.³⁹

---

³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. kovo 29 d. Sprendimas *Scordino prieš Italiją*, Nr. 36813/97, p. 183.

³⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. kovo 29 d. sprendimas *Belvedere Costruzioni C-500/10*, ECLI:EU:C:2012:186, p. 23.

³⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Generalinės advokatės Juliane Kokott 2014 m. gegužės 22 d. išvada byloje *Strack prieš Europos Komisiją C-127/13*, ECLI:EU:C:2014:455, p. 96-97.

³⁸ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 34.

³⁹ *Ibid.*, p. 36.

Kita vertus, bešališkumo sąvoka gali būti suprantama kaip reikalavimas, kad teismas ginčus spręstu atvirai ir objektyviai. Remiantis Europos teisės į teisingumą vadovu, yra aišku, kad bešališkumas susideda iš dviejų elementų – subjektyvusis elementas, susijęs su konkrečiu teisėjo asmeninėmis išankstinėmis nuostatomis ar šališkumu, ir objektyvusis elementas, susijęs su tokiais klausimais kaip šališkumo pasireiškimas. Norint įrodyti subjektyvųjį elementą, būtina nustatyti asmeninius konkrečiu teisėjo įsitikinimus konkrečiu atveju, todėl yra preziumuojama, kad teismas neturi išankstinio nusistatymo, jei neįrodoma priešingai. Objektyvusis bešališkumo elementas gali pasireikšti artimais šeimos ar profesiniais ryšiais tarp priešingos šalies advokato ir teisėjo. Procedūros, kurias vykdo teismai, svarstydami skundus dėl šališkumo, ir pačios turi būti bešališkos.⁴⁰ Kas reiškia, kad teismuose, kuriuose svarstomi skundai dėl šališkumo, tie skundai turi būti svarstomi bešališkai.

Taigi, nepriklausomumas ir bešališkumas yra glaudžiai susijusios sąvokos ir kartu jos yra neatsiejama veiksmingos teisinės gynybos dalis.

Apibendrinant galima sakyti, kad visi šie trys elementai: viešas bylos nagrinėjimas, bylos nagrinėjimas per kiek įmanoma trumpesnę laiką, bylos nagrinėjimas nepriklausomo ir bešališko teismo, yra neatsiejami nuo veiksmingo teisminės gynybos principo. Neįgyvendinus bent vieno elemento, tikėtina, kad bus konstatuotas principo pažeidimas.

1.2.3. Teisė gauti teisinę pagalbą

Antroje Chartijos 47 straipsnio pastraipoje yra minima kiekvieno asmens teisė turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamam ir atstovaujamam. Trečiojoje pastraipoje priduriama, kad neturint pakankamai lėšų, asmuo turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei to reikia užtikrinant teisę į veiksmingą teisingumą. Teisė būti ginamam ir atstovaujamam tiesiogiai nėra įtvirtinta Konvencijoje, tačiau Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statute⁴¹ 19 straipsnio trečioje ir ketvirtoje pastraipose yra įtvirtinta teisė būti atstovaujamam advokato, turinčio leidimą verstis advokato veikla. Minima teisė į nemokamą pagalbą taip pat yra įtvirtinta ir Konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje. Teisė gauti teisinę pagalbą yra teisės į teisingą bylos nagrinėjimą elementas.

Teisingumo Teisme nagrinėjamos byloms yra taikoma teisinės pagalbos sistema. Aptariama teisė savaime neriboja atstovavimo, nes ji nereiškia, kad atstovas gali būti tik

---

⁴⁰ Ibid., p. 39.

⁴¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolas (Nr. 3) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto. OL 2016 C 202/01, p. 210.

advokatas, ir konsultacijoms, gynybai bei atstovavimui keliami reikalavimai gali būti reglamentuojami nacionalinės teisės.⁴² Dar iki Chartijos priėmimo, Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nustatė, kad teisė į teisinį atstovavimą ir privilegijuotas advokatų ir klientų korespondencijos pobūdis yra esminė Sąjungos teisinė sistemos dalis, ir turi būti užtikrinama nuo pradinio etapo.⁴³ Remiantis Žmogaus Teisių Teismo praktika, teisinė pagalba turėtų būti teikiama, kai jos nesant neįmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos.⁴⁴

Kalbant apie nemokamą teisinę gynybą, Chartijos 47 straipsnis taikomas procesams susijusiems su visomis teisėmis ir pareigomis, kylančiomis iš Sąjungos teisės. Pakartotinai galima pabrėžti, kad net ir Chartijos Išaiškinimuose yra numatyta, kad teisinė pagalba turėtų būti teikiama tik tokiu atveju, jei nesant jos būtų neįmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos. Teisė į nemokamą teisinę pagalbą apima keletą aspektų: atleidimą nuo žyminio mokesčio, išlaidų advokatu apmokėti padengimą. Tačiau norint gauti nemokamą teisinę pagalbą, viena iš gavimo sąlygų yra tokia, kad numatomas paduoti ieškinys akivaizdžiai nestokoja teisinio pagrindo ir gali būti patenkintas.⁴⁵ Tai reiškia, kad tik esant realiam pagrindui, nemokama teisinė pagalba gali būti suteikiama. Apibendrinus Žmogaus Teisių Teismo praktiką dr. A. Limantė ir dr. M. Limantas pasisakė, kad valstybės pareiga suteikti nemokamą teisinę pagalbą nėra įvykdoma vien paskiriant valstybės finansuojamą advokatą. Reikia užtikrinti, kad suteikta teisinė pagalba būtų praktiška ir veiksminga. Tačiau valstybė negali būti atsakinga už kiekvieno nemokamai paskirto advokato nusižengimą, nes teisminė gynyba iš esmės yra gynėjo ir ginamojo reikalas. Tačiau tais atvejais, kai teisinės pagalbos teikėjas nesuteikia veiksmingos gynybos ir tai tampa akivaizdu ar kitokiu būdu žinoma atsakingoms institucijoms, jos turi pareigą įsikišti.⁴⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad Sąjungos teisėje (nemokamą) teisinę pagalbą gali gauti ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys. Remiantis Chartijos 47 straipsniu, tam tikromis aplinkybėmis

---

⁴² ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 143.

⁴³ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 61.

⁴⁴ Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2007 C 303, p. 14. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214\(01\)#document1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214(01)#document1)>.

⁴⁵ ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 132.

⁴⁶ LIMANTĖ, A., LIMANTAS, M. Teisė į teisinę pagalbą Europoje. *Teisė*, 2016, t. 99, p. 125-140.

teisine pagalba turėtų turėti teisę naudotis ir juridiniai asmenys.⁴⁷ Teisinės pagalbos teikimas juridiniams asmenims iš principo nėra draudžiamas, o galimybė tokią pagalbą teikti turi būti įvertinta atsižvelgiant į taikytinas normas ir atitinkamos bendrovės padėtį, taip pat gali būti atsižvelgta ir į ginčo dalyką, ypač į jo ekonominę reikšmę. Vertinant juridinio asmens finansinį pajėgumą gali būti atsižvelgta į bendrovės teisinę formą, jos akcininkų finansinį pajėgumą, bendrovės vykdomos veiklos sritį, jos struktūrą ir ypač ryšį tarp jai suteiktų priemonių ir numatomos veiklos.⁴⁸ Peržiūrėjus visus šiuos faktorius galima nustatyti, ar juridiniam asmeniui teisinė pagalba reikalinga ar ne.

Taigi, tiek fizinių, tiek juridinių asmenų teisę gauti teisinę pagalbą, kaip ir nemokamą teisinę pagalbą, galime traktuoti kaip papildomą teisės į veiksmingą teisminę gynybą garantiją.

Apibendrinant veiksmingos teisminės gynybos sudedamąsias dalis, galima teigti, kad teisė įtvirtinta Chartijos 47 straipsnyje yra viena vienintelė – teisė į veiksmingą teisminę gynybą, su dviem elementais – veiksminga teisine gynyba ir teisingu bylos nagrinėjimu. Net ir kažkurio vieno elemento nepaisymas reikštų veiksmingos teisminės gynybos pažeidimą.

---

⁴⁷ ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos turinio paieškos. *Teisė*, 2015, t. 97, p. 11.

⁴⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas DEB C-279/09, ECLI:EU:C:2010:811, p. 54.

2. VEIKSMINGOS TEISMINĖS GYNYBOS PRINCIPAS JURISPRUDENCIJOJE

Teisingumo Teismo Sąjungos teisės aiškinamo funkcija parodo akivaizdžią jurisprudencijos reikšmę. ESS 19 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta, kad Teisingumo Teismas užtikrina, kad aiškinant ir taikant ESS ir SESV būtų laikomasi teisės. Būtent todėl toliau darbe analizuojama konkrečiai Teisingumo Teismo jurisprudencija ir jos reikšmė Sąjungos teisėje. Profesoriaus E. Jarašiūno nuomone, Konvencijos ir Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija yra Teisingumo Teismo vertinimą sustiprinantis komponentas.⁴⁹ Kas reiškia, kad Teisingumo Teismas remiasi Žmogaus Teisių Teismo sprendimais. Todėl šioje dalyje bus aptarta kokią įtaką pastarojo teismo jurisprudencija turi formuojant Teisingumo Teismo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principo aspektu ir kokia tos jurisprudencijos reikšmė Sąjungos teisėje. Taip pat aptarsiu, kokią praktiką veiksmingos teisminės gynybos principo atžvilgiu formuoja Konstitucinis Teismas Lietuvoje.

2.1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija

Pagal dabar galiojančią pirminę Sąjungos teisę pagrindinių teisių apsauga yra vienas iš Sąjungos tikslų ir viena iš Sąjungos vertybių, kuria ji yra grindžiama. Teisingumo Teismui teko imtis pagrindinių teisių apsaugos Sąjungos teisėje pradininko ir kūrėjo vaidmens.⁵⁰ Plėtodamas jurisprudencinę pagrindinių teisių apsaugos teisę Teisingumo Teismas, pasirėmęs bendraisiais Sąjungos teisės principais, ėmėsi formuoti pagrindinių teisių katalogą.⁵¹ Todėl ne išimtis yra ir veiksmingos teisminės gynybos principo apibrėžimo formavimas Sąjungos teisėje.

Šiame darbe tiriama veiksmingos teisminės gynybos principo turiniui didelę įtaką turėjo Teisingumo Teismo praktika. Vykdydamas savo aiškinimo funkciją, Teisingumo Teismas nustatė veiksmingos teisminės gynybos standartus, kurie paveikė ir nacionalinius teismus.⁵² Savo ankstyvojoje praktikoje Teisingumo Teismo nusprendė, kad nacionalinės teisės sistemos

---

⁴⁹ JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2017, t. 24 (1), p. 28.

⁵⁰ JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2017, t. 24 (1), p. 9.

⁵¹ *Ibid.*, p. 13.

⁵² MATUSESCU, C., IONSESCU, S. Effective Judicial Protection. Landmarks of Recent Case Law of the Court of Justice of the European Union. In *T. Ciulei, G. Gorghiu (eds.), Communicative Action and Transdisciplinary in the Ethical Society*. Iasi, Romania: Lumen proceedings, 2018, p. 4.

turėtų nustatyti procesines sąlygas, reglamentuojamas veiksmus ir teisių gynimo priemonės, garantuojančias teisinę apsaugą asmenims, kuriems padarytas Sąjungos teisės pažeidimas.⁵³ Jau anksčiau buvo minėta, kad Teisingumo Teismas savo praktikoje ne kartą yra pabrėžęs aptariamo principo svarbą - kad tai yra bendrasis Sąjungos teisės principas. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismo jurisprudencijos reikšmė aptariamo principo atžvilgiu yra akivaizdi.

Žvelgiant istoriniu aspektu, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ir pasibaigus pereinamojo laikotarpio terminui, Sąjungos baudžiamosios teisės kontekste Teisingumo Teismas palaipsniui įgijo vis svarbesnį vaidmenį aiškindamas baudžiamosios teisės srityje priimtus Sąjungos teisės aktus ar tikrindamas jų teisėtumą.⁵⁴

Atkreiptinas dėmesys, kad Sąjungos teisminės gynybos sistema yra išsami.⁵⁵ Kaip jau buvo minėta anksčiau, tai atspindi ir ESS 19 straipsnio formuluotė. Veiksmingos teisminės gynybos principas apima visus teisingumo vykdymo aspektus. Tačiau minėto principo esmė ryškiausiai matyti bylose, kuriose teismas nubrėžia pačios teisminės kontrolės ribas, nustatydamas teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygas.⁵⁶

Apibendrinamas Teisingumo Teismo praktiką, dr. S. L. Kalėda, pateikė dominuojančią nuomonę, kad Sąjungos teisminės gynybos sistema yra išsami, leidžianti kontroliuoti visus Sąjungos teisės aktus, potencialiai pažeidžiančius trečiųjų asmenų teises. Todėl teisminė kontrolė turi būti taikoma bet kuriam Sąjungos organų aktui, kuriuo siekiama sukurti teisinių padarinių tretiesiems asmenims. Šio mokslininko nuomone, remiantis teisinės valstybės principu, negalima aiškinti teisės nuostatų taip, kad tokie aktai atsidurtų už teisinės kontrolės ribų.⁵⁷ Kitaip tariant, teisės aktų aiškinimas visada turi būti Sąjungos kontrolės ribose. Kalbant apie bylas susijusias su baudžiamosios teisės taikymu veiksmingos teisminės gynybos principo taikymas yra labai reikšmingas. Toliau bus aptartos atskiros principo dalys tiriant ESTT nagrinėtas bylas, susijusiose su baudžiamąja teise.

Anksčiau buvo minėta, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra viena iš veiksmingos teisminės gynybos principo sudėtinė dalis. Šioje temoje galima analizuoti jau minėtą

---

⁵³ RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 8.

⁵⁴ PRAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo procese. *Teisės apžvalga*. 2016, Nr. 2 (14), p. 116.

⁵⁵ KALĖDA S.L., Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004-2014). Leidinys, skirtas Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dešimtmečiui paminėti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Liuksemburgas: Europos sąjungos leidinių biuras, 2015, p. 16.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*, p. 15-16.

Teisingumo Teismo 2013 m. vasario 2 d. priimtą sprendimą byloje *Melloni* (C-399/11), dėl S. Melloni ekstradicijos iš Ispanijos į Italiją, kad jis ten būtų teisiamas už išduotuose atitinkamuose arešto orderiuose nurodytas nusikalstamo bankroto vykdytojo veikas. S. Melloni buvo sulaikytas Ispanijoje, tačiau nespėjęs priimti nuosprendžio joje ir pabėgo todėl negalėjo būti perduotas Italijos valdžios institucijoms. Italijos teismas konstatavo, kad S. Melloni neatvyko į teismą, ir nusprendė, kad nuo šiol pranešimai bus siunčiami jo pasitikėjimą turintiems advokatams. Ispanijos policijai sulaikius S. Melloni, Italijoje byla jau buvo praėjus per visas instancijas, todėl perdavė jį Ispanijos teismui. Ispanijos teismai nusprendė perduoti Melloni Italijos valdžios institucijoms, kad būtų įvykdyta jam, kaip nusikalstamo bankroto vykdytojui, paskirta bausmė, ir nutarė, kad, pirma, neįrodyta, jog Melloni teisė į gynybą nebuvo pažeista, nes jis iš anksto žinojo apie vykstantį procesą ir savo valia nedalyvavo, bet paskyrė du advokatus, kad jam atstovautų ir jį gintų; šie advokatai dalyvavo pirmojoje, apeliacinėje ir kasacinėje instancijose ir taip išnaudojo visas teisių gynimo priemones. S. Melloni pateikė skundą dėl pagrindinių teisių apsaugos, kad buvo pažeisti absoliutūs reikalavimai, išplaukiantys iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą. Iš tikrųjų, kai leidžiama vykdyti ekstradiciją į valstybes, kuriose už labai sunkų nusikaltimą galima teisėtai priimti nuosprendžius *in absentia*, ir nuteistojo perdavimui nenustačius sąlygos sudaryti jam galimybę ginčyti šiuos nuosprendžius, kad būtų užtikrinta teisė į gynybą pažeista pati teisingo bylos nagrinėjimo esmė. Ispanijos Konstitucinis teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁵⁸, kuriame iš esmės Teisingumo Teismo buvo klausama ar Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalis⁵⁹ atitinka reikalavimus, kylančius iš teisės į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą numatytos Chartijos 47 straipsnyje ir 48 straipsnyje garantuojamos teisės į gynybą. Teisingumo Teismas teigė, kad dėl Chartijos 47 straipsnyje numatytos teisės į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą bei Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje garantuojamos teisės į gynybą apimties reikia paaiškinti, kad nors kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime yra esminis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą elementas, ši teisė nėra absoliuti. Kaltinamasis gali savo valia tiesiogiai arba netiesiogiai jos atsisakyti su sąlyga, kad atsisakymas būtų nustatytas aiškiai ir

---

⁵⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Melloni* C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, p. 13-22.

⁵⁹ 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/299/TVR, iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime. OJ L 81, 27.3.2009, p. 24–36.

jam turi būti taikomos bent jau minimalios tokio atsisakymo svarbą atitinkančios garantijos, taip pat atsisakymas neturi pažeisti jokio svarbaus viešojo intereso. Konkrečiai kalbant, net jeigu pats kaltinamasis asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą nėra pažeista, jei jis buvo informuotas apie teismo nagrinėjimo datą ir vietą ar asmenį gynė advokatas, kuriam jis šiuo atžvilgiu suteikė įgaliojimus. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad, Pamatiniu sprendimu 2009/299 derinant Europos arešto orderių, išduotų siekiant įvykdyti sprendimus, priimtus po teismo nagrinėjimo, kuriame suinteresuotasis asmuo asmeniškai nedalyvavo, vykdymo sąlygas, siekiama, kaip nurodyta jo 1 straipsnyje, stiprinti asmenų, dėl kurių pradėtos baudžiamosios bylos, procesines teises, kartu pagerinant valstybių narių teismo sprendimų tarpusavio pripažinimą. Teisingumo Teismas konstatavo, kad Pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytos sąlygos, kuriomis suinteresuotasis asmuo turi būti laikomas savo valia ir aiškiai atsisakiusiu dalyvauti nagrinėjant bylą, todėl Europos arešto orderio, išduoto siekiant įvykdyti in absentia paskirtą bausmę, vykdymui negali būti nustatyta sąlyga, kad jo byla būtų jam dalyvaujant persvarstyta išduodančiojoje valstybėje narėje. Taip yra tuo atveju, jeigu suinteresuotasis asmuo asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, nors jam buvo asmeniškai įteiktas teismo šaukimas arba jis oficialiai gavo informaciją apie šio nagrinėjimo vietą ir laiką (1 dalies a punktas), arba tada, kai, žinodamas apie numatomą teisminį nagrinėjimą, asmuo nusprendė ne pats dalyvauti, bet įgalioti advokatą (tos pačios dalies b punktas). Minėtos 1 dalies c ir d punktuose numatyti atvejai, kai vykdančioji teisminė institucija privalo vykdyti Europos arešto orderį, net jeigu suinteresuotasis asmuo turi teisę į bylos persvarstymą, kai minėtame orderyje nurodyta, kad asmuo bylos persvarstyti neprašė arba kad jis bus aiškiai informuotas apie savo teisę į bylos persvarstymą. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismas konstatavo, kad Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalimi nepažeista nei teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, nei teisė į gynybą, kurios užtikrinamos atitinkamai chartijos 47 straipsnyje ir 48 straipsnio 2 dalyje.⁶⁰ Remiantis aptartu Teisingumo Teismo sprendimu, galima teigti, kad nors kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime yra esminis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą elementas, ši teisė nėra absoliuti.

---

⁶⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Melloni* C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, p. 47-53.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, teisė gauti teisinę pagalbą yra sudėtinė veiksmingos teisminės gynybos dalis. Teisė gauti teisinę pagalbą taip pat yra sudėtinė teisė, kurios viena iš dalių yra teisė būti atstovaujama (turėti advokatą). Teisingumo Teismas yra ne kartą yra pasisakęs dėl teisės turėti advokatą. 2018 m. birželio 5 d. sprendime byloje *Kolev ir kt.* (C-612/15) dėl Bulgarijos muitinės darbuotojų, kurie kaltinami dalyvavime nusikalstamo susivienijimo veikloje, kyšininkavimu ir korupcija, teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės gauti teisinę pagalbą. Visas ikiteisminis procesas vyko ilgą laiką, kurio metu prokurorui buvo neįmanoma užtikrinti, kad su naujais kaltinamais aktais būtų supažindinti kaltinamieji ir jų advokatai. Ikiteisminis tyrimas buvo baigtas. Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas nutartimi nusprendė, kad vis tik buvo padaryta esminių proceso pažeidimų, tarp kurių ir faktas, kad su paskutine kaltinimų versija nebuvo supažindinti kaltinamieji ir jų advokatai. Nors Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas nurodė, kad du kaltinamieji ir jų advokatai galimai galėjo piktnaudžiauti savo teisėmis, kad baigtųsi terminai ir prieš juos pradėta baudžiamoji byla būtų baigta, tačiau minėtas teismas vis tik laikėsi nuomonės, kad prokuroras nepašalino esminių proceso pažeidimų ir pažeidė kaltinamųjų procesines teises, todėl kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Pateikti klausimai susiję su Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (toliau – Direktyva 2012/13) ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui (toliau – Direktyva 2013/48). Dėl klausimų susijusių su teise į informaciją, Teisingumo Teismas pabrėžia, kad Direktyvoje 2012/13 yra numatytos konkrečios nuostatos, kuriomis siekiama užtikrinti veiksmingą naudojimąsi teise į gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Vis dėl to, siekiant šio tikslo reikia, kad kaltinamasis gautų išsamios informacijos apie kaltinimus ir turėtų galimybę laiku susipažinti su dokumentais, tai yra tokiu momentu, kad būtų galima veiksmingai pasiruošti gynybai, nepakanka pateikti neišsamios informacijos ir sudaryti galimybę susipažinti ne su visais dokumentais. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad jei kaltinamasis ar jo advokatas pačių prašymu per ikiteisminio tyrimo stadiją buvo pakviesti susipažinti su medžiaga, bet dėl teisėtų ar nuo jų valios nepriklausančių aplinkybių negalėjo atvykti šaukime nurodytą dieną, norint, kad būtų paisoma teisės į gynybą ir teisingo bylos nagrinėjimo, kuriuos siekiama užtikrinti pagal šią nuostatą, reikia, kad persekiojimą vykdančios ar teisminės institucijos prireikus imtųsi priemonių, reikalingų tam, kad tam asmeniui ar jo advokatui būtų

iš naujo suteikta galimybė susipažinti su minėta medžiaga.⁶¹ Dėl klausimo susijusio su teise turėti advokatą, Teisingumo Teismas pabrėžia, kad nors iš Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos matyti, kad Konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje numatyta teisė turėti advokatą reiškia, kad atitinkamą asmenį gali ginti jo paties pasirinktas advokatas, tokia galimybė nėra absoliuti. Ji gali būti apribota, jei tokie apribojimai numatyti pagal įstatymą, atitinka bendrojo intereso tikslą ir yra proporcingi tam tikslui.⁶² Analizuojamoje byloje vienas advokatas gynė du kaltinamuosius, kai vieno iš kaltinamojo parodymai gali būti panaudoti prieš kitą kaltinamąjį. Generalinio advokato Yves Bot nuomone, sprendimas nušalinti advokatą, ginantį priešingų interesų toje pačioje byloje turinčius klientus, yra grindžiamas pagrindine kiekvieno asmens teise gauti objektyvia, visapusišką ir nedviprasmišką savo interesų gynybą. Todėl vienas ir tas pats advokatas negali vienoje byloje visapusiškai ir veiksmingai ginti du kaltinamuosius, turinčius skirtingų interesų, ypač jei vienas kaltinamasis teikia parodymus, kurie gali būti panaudoti apkaltinant kitą, jų nepatvirtinusių kaltinamąjį.⁶³ Teisingumo Teismas patvirtino, kad nacionalinis teismas turi nušalinti dviejų kaltinamųjų advokatą, nors jie to nenori, motyvuodamas tuo, kad vieno asmens interesai prieštarauja kito asmens interesams ir šiam teismui nedraudžiama minėtiems asmenims įgalioti kitą advokatą arba prireikus pačiam savo iniciatyva paskirti du advokatus vietoje pirmojo advokato.⁶⁴ Remiantis aptartu Teisingumo Teismo sprendimu, galima teigti, kad teisingas bylos nagrinėjimas (informacijos prieinamumas) privalo būti užtikrinamas kaltinamajam ir jo advokatui tinkamu laiku, kad būtų pakankamai laikai pasirengti gynybai. Kalbant apie teisę gauti teisinę pagalbą (galimybė turėti advokatą) Teisingumo Teismas aiškiai pabrėžė, kad teisė pačiam pasirinkti advokatą nėra absoliuti ir ji gali būti apribota tenkinant bendrojo intereso tikslą.

Dar kita byla, kurioje Teisingumo Teismas aptaria teisę gauti teisinę pagalbą yra 2020 m. kovo 12 d. sprendimas byloje VW (C-659/18). Prašymas pateikti prejudicinį sprendimą pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą, kuri buvo iškelta VW už vairavimą neturint vairuotojo pažymėjimo ir oficialaus dokumento suklastojimą. Atliekant patikrą kelyje Ispanijos policijai VW pateikė suklastotą Albanijoje išduotą vairuotojo pažymėjimą. Badalonos ikiteisminio tyrimo teismas nutarė apklausti VW, dėl to kaltininkui buvo paskirtas nemokamą teisinę

---

⁶¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2018 m. birželio 5 d. sprendimas *Kolev ir kt.* C-612/15, ECLI:EU:C:2018:392, p. 90-97.

⁶² *Ibid.*, p. 106.

⁶³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Generalinio advokato Yves Bot 2017 m. balandžio 4 d. išvada byloje *Kolev ir kt.* C-612/15, ECLI:EU:C:2017:257, p. 110.

⁶⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. birželio 5 d. sprendimas *Kolev ir kt.* C-612/15, ECLI:EU:C:2018:392, p. 111.

pagalbą teikiantis advokatas. Kadangi buvo nesėkmingai bandyta įteikti teismo šaukimą, buvo priimta nutartis suimti VW ir atvesdinti į teismą. Po keleto mėnesių Ispanijos teismas gavo raštą faksu, kuriame nurodyta, kad ji dalyvauja byloje VW vardu. Kadangi VW neatvyko į teismą po pirmojo šaukimo ir nutartis dėl suėmimo vis dar galioja, Ispanijos teismui kyla klausimas, ar pagal nacionalinės teisės aktus, susijusius su teise į gynybą, jo teisė turėti advokatą gali būti neleista naudotis tol, kol ši nutartis bus įvykdyta. Direktyvoje 2013/48 yra įtvirtinta, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad įtariamieji ir kaltinamieji teisę turėti advokatą turėtų tokiu laiku ir būdu, kad tai leistų jiems praktiškai ir veiksmingai pasinaudoti teisėmis į gynybą. Nagrinėjamoje byloje suinteresuotasis asmuo buvo pašauktas į teismą, kad būtų apklaustas dėl nusikalstamų veikų, kurias kaip įtariama yra padaręs. Tokioje situacijoje teisė turėti advokatą iš esmės turi būti užtikrinta. Teisės turėti advokatą laikinos išimties taip pat yra numatytos minėtoje Direktyvoje 2013/48 3 straipsnyje. Valstybės narės gali nukrypti nuo nustatytų teisių taikymo, jei dėl nuošalioje geografinėje vietovėje esančio įtariamojo arba kaltinamojo nepagrįstai nedelsiant po jo laisvės atėmimo neįmanoma užtikrinti jo teisės turėti advokatą⁶⁵, jei dėl neatidėliotino poreikio išvengti rimtų neigiamų pasekmių asmens gyvybei, laisvei ar fizinei neliečiamybei⁶⁶, jei tyrimo institucijos turi skubiai imtis veiksmų, kad būtų užkirstas kelias baudžiamajam procesui kylančiam rimtam pavojui.⁶⁷ Tačiau Teisingumo Teismas pabrėžia, kad nukrypstančios nuostatos turi būti aiškinamos siaurai, išimtinėmis aplinkybėmis ir tik ikiteisminiame etape. Nagrinėjamoje byloje nėra nė vienos iš nurodytų aplinkybių. Teisingumo Teismo nuomone teisė turėti advokatą negali būti leista naudotis vėliau vien dėl to, kad įtariamasis ar kaltinamasis neatvyko į teismą po to, kai buvo pašauktas atvykti, atitinka reikalavimus, išplaukiančius iš Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintos pagrindinės teisės į veiksmingą teisinę gynybą.⁶⁸ Apibendrinant šį teismo sprendimą galima teigti, kad teisė turėti advokatą negali būti atimama, jei įtariamasis ar kaltinamasis neatvyksta į teismą, nes tai nėra viena iš trijų aplinkybių, kurios leidžia riboti minimą teisę.

Apibendrinant Teisingumo Teismo praktiką, galima teigti, kad veiksmingos teisminės gynybos principas yra įtvirtintas ne tik pirminėje teisėje, bet detalizuojamas ir antrinėje

---

⁶⁵ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu. OJ L 294, 6.11.2013, 3 straipsnis 5 dalis.

⁶⁶ Ibid., 3 straipsnis 6 dalis a punktas.

⁶⁷ Ibid., 3 straipsnis 6 dalis b punktas.

⁶⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2020 m. kovo 12 d. sprendimas *VW (Droit d'accès à un avocat en cas de non-comparution)* C-659/18, ECLI:EU:C:2020:201, p. 34-47.

Sąjungos teisėje. Tokiu būdu net jei ir nėra išsamiai apibrėžtos principo dalys pirminėje teisėje, jos tikrai bus apibrėžtos antrinėje teisėje. Teisingumo Teismas vykdydamas savo funkciją, kiekvieną prašymo pateikti prejudicinį sprendimą atvejį aiškina individualiai, siekiant tikslesnio teisės aiškinimo, tokiu būdu užtvirtinant veiksmingos teisminės gynybos principo įgyvendinimą Sąjungos teisėje.

2.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

Konvencija yra pagrindinė Sąjungos teisių apsaugos priemonė, prie kurios prisijungė visos valstybės narės, todėl Sąjungos siekis prisijungti prie Konvencijos buvo logiškas sprendimas siekiant susieti Sąjungą su pagrindinių teisių įsipareigojimais.⁶⁹ ESS 2 straipsnyje yra numatyta, kad Sąjunga yra grindžiama pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumos priklausančių asmenų teises. Minimos vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.⁷⁰ ESS 6 straipsnio 2 ir 3 dalys suformuluotos taip: Sąjunga prisijungia prie Konvencijos. Chartijos 53 straipsnio 3 dalis skirta užtikrinti būtiną Chartijos ir Konvencijos darnumą, nustatant, kad Chartijoje nustatytų teisių, atitinkančių Konvencijoje garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis, įskaitant leidžiamus apribojimus, yra tokia pati, kaip nustatyta Konvencijoje.⁷¹ Remiantis Chartijos Išaiškinimais, įstatymo leidėjas, nustatydamas šių teisių apribojimus, privalo laikytis tokių pačių standartų, kaip nustatyti Konvencijoje įtvirtintose išsamiose apribojimų nuostatose, kurie tokiu būdu tampa taikytini šioje straipsnio dalyje numatytiems teisėms, nedarant neigiamos įtakos Sąjungos teisės autonomijai bei Teisingumo Teismo autonomijai. Nuoroda į Konvenciją apima Konvenciją ir jos protokolus. Garantuojamų teisių esmę ir taikymo sritį apibrėžia ne tik tų dokumentų tekstai, tačiau ir Žmogaus teisių teismo ir Teisingumo Teismo teisminė praktika. Šios straipsnio dalies paskutiniu sakiniu siekiama, kad Sąjunga galėtų garantuoti platesnę apsaugą. Bet kuriuo atveju, Chartijos suteikiamos apsaugos lygis niekada negali būti žemesnis nei Konvencijos garantuojamas lygis.⁷² Siekiant užtikrinti, kad būtų paisoma minėtų vertybių, ESS 7 straipsnyje nustatytas

⁶⁹ Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje. Faktų apie Europos sąjungą suvestinė, 2019, p. 2 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_4.1.2.pdf;

⁷⁰ *Ibid.*, p.1.

⁷¹ Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2007 C 303, p. 17.

⁷² *Ibid.*

Sąjungos mechanizmas, padedantis nustatyti šiuurškščius pažeidimus ir nuolatinius Sąjungos vertybių pažeidimus valstybėje narėje ir galimas sankcijas.⁷³

Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką pagrindinės teisės yra neatskiriama Sąjungos bendrųjų teisės principų dalis. Šiuo požiūriu Teisingumo Teismas vadovaujasi valstybių narių bendromis konstitucinėmis tradicijomis ir gairėmis, nustatytomis tarptautiniuose dokumentuose teisių apsaugos srityje, kuriuos priimant valstybės narės bendradarbiavo ar prie kurių prisijungė. Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad šiuo atžvilgiu Konvencijai tenka ypatinga reikšmė.⁷⁴ Kaip ir matyti iš ESS 6 straipsnio 2 dalies, tokia teismo praktika šia dalimi buvo kodifikuota. Minimoje dalyje numatyta, kad Sąjunga prisijungia prie Konvencijos.

Chartijos 6 skyriuje yra numatytos teisingumo laisvės, tarp kurių yra ir teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Kadangi minėtos teisės į teisingumą didžiaja dalimi sutampa su Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis, todėl yra akivaizdu, kad aiškinant Chartiją yra svarbi ir Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos reikšmė. Nors skirtingos sistemos reguliuoja Konvencijos ir Chartijos įgyvendinimą, abiejose pabrėžiama, kad teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę ir į teisingą bylos nagrinėjimą, visų pirma, turi būti įgyvendinama nacionaliniu lygmeniu.⁷⁵ Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra įtvirtinta valstybių pozityvi pareiga užtikrinti teisinį atstovavimą bylose, kuriose yra keliamas asmeniui svarbus klausimas, vyksta sudėtingas teisminis procesas ir asmuo negali apginti savo teisėtų interesų.⁷⁶

Kaip jau buvo minėta anksčiau, kadangi teisės numatytos Chartijoje ir Konvencijoje iš dalies sutampa, remiantis Chartijos 53 straipsniu yra laikomasi visų žmogaus teisių numatytų ir Konvencijoje. Tai, kad teisės iš dalies sutampa, reiškia, jog Teisingumo Teismui aiškinant Chartijoje numatytas teises dažnai yra svarbi Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.⁷⁷

---

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuomonė 2/13, p. 9 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62013CV0002&from=LT>>.

⁷⁵ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 16.

⁷⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai. Mokslo studija.* Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2014, p 552.

⁷⁷ Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017, p. 17.

Šioje vietoje negalima nepaminti ir garsiosios *Bosphorus* bylos. Teisininkė dr. J. Vienažindytė disertacijoje tema „*Bosphorus* prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos“, apibendrinus užsienio teisininkų nuomones padarė išvadą, kad šia byla galų gale iš dalies buvo apibrėžtas Sąjungos teisės ir Konvencijos santykis, kuris pademonstravo sisteminių požiūrį į žmogaus teisių apsaugą ar net užtikrino sisteminių tarptautinės teisės integravimo aiškinimą. Būtent minima byla yra naudojama kaip argumentas, kuriuo siekiama sustiprinti Sąjungos teisminių institucijų veiklos atsakomybę dėl pagrindinių teisių apsaugos užtikrinimo Sąjungoje.⁷⁸ Šis Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, sukėlęs didžiules dviejų sistemų atstovų diskusijas, gali būti aiškinamas teigiant, kad ES teisės garantuojama žmogaus teisių apsauga gali būti apibūdinama kaip esanti arba buvusi tuo metu, adekvati tai, kurią garantuoja Konvencija. Todėl gali būti daroma išvada, kad darna tarp ES teisės sistemos ir Konvencijos sistemos yra galima ir jos gali funkcionuoti kaip viena kitą papildančios sistemos⁷⁹ Remiantis profesorės L. M. Ravo nuomone, Teisingumo Teismas, vykdydamas savo aiškinimo funkciją, laikui bėgant nustatė veiksmingos teisminės gynybos principo turinį. Ta prasme, kad teismas aiškindamas Sąjungos teisę kaip pagrindą naudojami bendraisiais principais kylančiais iš valstybių narių konstitucinių tradicijų arba Konvencijos 6 ir 13 straipsniais išaiškintais konkrečioje Žmogaus Teisių Teismo praktikoje.⁸⁰

Kita byla, kurią galima paminėti veiksmingos teisminės gynybos principo aspektu - Žmogaus Teisių Teismo byla *T.K. prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 14000/12). Byloje pareiškėjas skundėsi dėl tariamai pažeistos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, neužtikrinus jam galimybės išsikviesti gynybos liudytojų ir apklausti kaltinimo liudytojus. Pagrindinė Žmogaus Teisių Teismo užduotis, susijusi su 6 straipsnio 1 dalimi, yra įvertinti baudžiamojo proceso teisingumą, vertinant jį kaip visumą. Atlikdamas šį vertinimą Žmogaus Teisių Teismas įvertina procesą kaip visumą, atsižvelgdamas tiek į teisę į gynybą, tiek į viešąjį ir nukentėjusio interesą, kad už padarytą nusikaltimą būtų paskirta tinkama bausmė, o prireikus ir į liudytojų teises. Šiuo atveju taip pat verta pažymėti, kad įrodymų priimtinumą reglamentuoja nacionalinė teisė ir nacionaliniai teismai, o vienintelė Žmogaus Teisingumo Teismo užduotis yra nustatyti, ar

---

⁷⁸ VIENAŽINDYTĖ, J. *Bosphorus* prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Žmogaus teisių konvencijos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas: 2016, p. 61.

⁷⁹ JOČIENĖ, D. Pagrindinių teisių apsauga pagal Europos žmogaus teisių konvenciją ir Europos Sąjungos teisę. *Jurisprudencija*, 2010, t. 3, nr.121, p. 108.

⁸⁰ RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 5.

byla buvo nagrinėjama teisingai. Žmogaus Teisių Teismas turi įvertinti, ar buvo svarbių priešasčių nedalyvavusio teismo posėdyje liudytojo parodymus pripažinti įrodymais, nes paprastai liudytojai parodymus privalo duoti teismo posėdyje ir turi būti imtasi visų pagrįstų pastangų, siekiant užtikrinti jų dalyvavimą. Šiame sprendime Žmogaus Teisių Teismas patvirtino, kad svarbių priešasčių liudytojui nedalyvauti posėdyje nebuvimas savaime neįrodo, kad procesas neteisingas, tačiau yra itin svarbus veiksnys, į kurį būtina atsižvelgti vertinant proceso teisingumą kaip visumą ir kuris gali nulemti, kad galiausiai bus konstatuotas 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies d punkto pažeidimas. Be to, atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė Žmogaus Teisių Teismo užduotis buvo nuspręsti, ar procesas teisingas, vertinant jį kaip visumą, todėl nustatyti, ar buvo pakankamai atsvaros veiksnių, Teismas turėtų ne tik byloje, kuriose apkaltinamasis nuosprendis buvo grindžiamas vien tik lemiamą apimtimi teismo procese nedalyvavusio liudytojo parodymais, bet ir byloje, kuriose Teismas nenustatė, ar atitinkami parodymai yra vieninteliai arba lemiami, tačiau konstatavo, kad jie buvo pakankamai reikšmingi ir jų panaudojimas galėjo sudaryti kliūtį gynybai. Atsvaros veiksnių, reikalingų tam, kad bylos nagrinėjimas būtų laikomas teisingu, mastas priklauso nuo posėdyje nedalyvavusio liudytojo parodymų svarumo. Kuo tokie parodymai svarbesni, tuo svaresni turi būti ir atsvaros veiksniai. Sprendime Žmogaus Teisių Teismas konstatavo Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą.⁸¹

Apibendrinant Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos reikšmę, galima teigti, kad po Sąjungos prisijungimo prie Konvencijos, Konvencijoje įtvirtintos teisės tapo ir Sąjungos teisės dalis, tai reiškia, kad ir Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija tapo neatsiejama Sąjungos teisės dalimi. Iš ko išplaukia, kad Teisingumo Teismas remiasi Žmogaus Teisių Teismo sprendimais, nes tai padeda sustiprinti Teisingumo Teismo teisės aktų aiškinimo vertinimą.

2.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

Teisė į teisminę gynybą yra viena iš kertinių konstitucinių garantijų, ji būdinga visoms šiuolaikinėms demokratinių visuomenių teisės sistemoms.⁸² Teisė į teismą yra viena iš teisės į teisminę gynybą sudedamųjų dalių, kur yra tiesiogiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos

---

⁸¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018 m. birželio 12 d. Sprendimas *T.K. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 14000/12, p. 94-96.

⁸² KALĖDA, S. L. Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004-2014). Leidinys, skirtas Lietuvos įstojimo į Europos sąjungą dešimtmečiui paminėti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Liuksemburgas: Europos sąjungos leidinių biuras, 2015, p. 15.

Konstitucijoje (toliau - Konstitucija). Lietuvos teisėje asmens teisė į teismą yra įtvirtinta Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Profesorius dr. A. Abramavičiaus pritaria teisinėje literatūroje pareikštai nuomonei, kad konstitucinė asmens teisių ir laisvių gynyba yra daug platesnė negu tik asmens konstitucinių teisių ir laisvių gynyba. Konstitucinė asmens teisių ir laisvių gynyba apima ne tik Konstitucijoje nurodytas teises ir laisves. Tai, kad Konstitucijoje yra nurodytos tik vadinamosios svarbiausios asmens teisės ir laisvės, nėra ir negali būti pagrindas sumenkinti kitas asmens teises ir laisves.⁸³ Atkreiptinas dėmesys, Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos sistemos dalis. Ir tai reiškia, kad pagal Konstituciją turi būti ginamos ir tarptautiniuose teisės aktuose, tokiuose kaip jau minėta Chartijoje ar Konvencijoje, įtvirtintos asmens teisės ir laisvės. Viena iš tokių teisių yra teisė kreiptis į teismą- kaip teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis.

Konstitucinis Teismas dar 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra pažymėjęs, kad teisė kreiptis į teismą yra absoliuti. Ši asmens konstitucinė teisė negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai apsunkinamos jos įgyvendinimas. Priešingu atveju tektų konstatuoti šios teisės deklaratyvumą.⁸⁴ Minėtame nutarime Konstitucinis Teismas išaiškina, ką būtent reiškia teisė kreiptis į teismą. Lietuvoje, kaip teisinėje valstybėje, kiekvienam turi būti užtikrinama galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų. Taip pat pažymima, kad asmeniui garantuojama teisė turėti nepriklausomą ir nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą, teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso, asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės, ir teisėti interesai teisme turi būti ginami nepriklausomai nuo to, ar jie yra

---

⁸³ ABRAMAVIČIUS, A., Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2009, t. 3, Nr. 117, p. 22.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje, asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų.⁸⁵ Minėtame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad ši teisė negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą įstatymų leidėjas gali nustatyti tik tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, siekiantis apginti, jo manymu, pažeistas teises ir laisves, visais atvejais galėtų kreiptis į teismą tik tiesiogiai. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisės aktais gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.⁸⁶ Iš tokio išsamaus ir detalaus teismo išaiškinimo yra matyti, kad Konstitucinis Teismas yra aiškiai apsibrėžęs asmens teisę kreiptis į teismą ir šios teisės gynybą.

Vėlesniame, 2016 m. birželio 28 d. nutarime, Konstitucinis Teismas konstatuoja, konstatuota, kad jeigu būtų neužtikrinta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą, būtų nepaisoma ir visuotinai pripažinto bendrojo teisės principo *ubi ius, ibi remedium* – jeigu yra kokia nors teisė, turi būti ir jos gynimo priemonė. Tokia teisinė situacija, kai kuri nors asmens teisė ar laisvė negali būti ginama, taip pat ir teismine tvarka, nors pats tas asmuo mano, kad ši teisė ar laisvė yra pažeista, pagal Konstituciją yra neįmanoma, Konstitucija jos netoleruoja. Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme. Įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme. Konstitucinis Teismas, remdamasis Žmogaus Teisių Teismo praktika pabrėžia, kad teisė į teismą nėra absoliuti ir naudojimasis šia teise tam tikrais atvejais gali būti apribotas. Apribojimai gali būti taikomi skundams dėl asmens politinių teisių ir pareigų, tokių kaip skundai dėl teisės balsuoti, politinės partijos paleidimo, neleidimo asmeniui dalyvauti rinkimuose ar skundai dėl teisės dalyvauti politinėje veikloje. Skundams dėl asmens neįleidimo į valstybę, gyvenimo joje ar deportacijos Konvencijos 6 straipsnyje garantuojama teisė į teismą paprastai taip pat netaikoma, nes valstybėms yra suteikta gana plati diskrecija šioje srityje, atsižvelgiant į jų priištus tarptautinius įsipareigojimus. Tačiau tokiu atveju galimi teisės patekti į teismą pagal

---

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį apribojimai turi būti teisėti ir jokia būdu negali paneigti pačios teisės į teismą esmės. Minėti apribojimai taip pat turi būti būtini ir proporcingi siekiamam teisėtam tikslui.⁸⁷ Apibendrinus šį nutarimą, galima daryti išvadą, kad nors Konstitucijos prasme teisė į teismą yra absoliuti, tačiau remiantis Žmogaus Teisių Teismo praktika, ši teisė tam tikrais atvejais, remiantis proporcingumo principu, gali būti ribojama.

Teisė į nemokamą teisinę pagalbą taip pat yra viena iš sudėtinių teisės į veiksmingą teisminę gynybą sudedamųjų dalių. Ši teisė Lietuvos teisėje yra įtvirtinta Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje. Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarime yra konstatuota, kad pastarajame straipsnyje įtvirtinta teisė turėti advokatą reiškia asmens teisę pačiam pasirinkti advokatą, taip pat teisę turėti valstybės paskirtą advokatą; iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali.⁸⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta teisė į nemokamą teisinę pagalbą yra detalizuojama antrinėje Sąjungos teisėje. Minėtame nutarime apibendrinęs Chartijos ir antrinės teisės teisinį reguliavimą minimos teisės aspektu, pažymi, kad neturintys pakankamai lėšų asmenys turi teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga teisei į veiksmingą teisingumą užtikrinti, neatsižvelgiant į tai, kokiuose teismo procesuose tokia pagalba reikalinga; įtariamieji ir kaltinamieji turi turėti teisę į teisinę pagalbą, jeigu jie neturi pakankamai lėšų sumokėti už advokato paslaugas ir (arba) jeigu tai būtina teisingumo interesams apsaugoti; ši teisė turėtų galioti viso baudžiamojo proceso metu; vertinant asmens finansinę padėtį atsižvelgiama į visus svarbius ir objektyvius veiksnius, kaip antai atitinkamo asmens pajamas, turtinę ir šeimos padėtį, taip pat į išlaidas advokato pagalbai ir gyvenimo lygį toje valstybėje narėje; teisinės pagalbos išlaidas galima išieškoti po galutinio nuosprendžio priėmimo, jeigu asmuo išieškojimo metu turi pakankamai išteklių; vertinant, ar teikti asmeniui teisinę pagalbą reikalinga teisingumo interesais, atsižvelgiama į visas reikšmingas bylos aplinkybes, *inter alia* bylos sudėtingumą, nusikalstamos veikos sunkumą, sankcijos, kuri galėtų būti skirta, griežtumą, įtariamąjo ar kaltinamojo socialinę ir asmeninę padėtį.⁸⁹ Toje pačioje nutartyje apibendrinama informacija dėl Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies ir 31 straipsnio 6 dalies taikymo. Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad Konstitucijoje

---

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimo nuostatos išaiškinimo.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos respublikos konstitucijai.

⁸⁹ *Ibid.*

įtvirtintos asmens teisės kreiptis į teismą ir garantuojamo teisingo bylos išnagrinėjimo nepriklausomame ir nešališkame teisme imperatyvo, konstitucinio teisinės valstybės principo, suponuojama valstybės pareiga užtikrinti veiksmingos teisinės pagalbos teikimą tais atvejais, kai tai būtina teisingumo interesais, inter alia reiškia, kad įstatymų leidėjas privalo numatyti tokį teisinės pagalbos organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, pagal kurį ji asmenims, kuriems tokia pagalba būtų itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, būtų teikiama atsižvelgiant į tokius kriterijus kaip bylos ar taikomos teisės sudėtingumas, galimos bausmės griežtumas, nusikalstamos veikos sunkumas, tam tikri asmens socialinės ir asmeninės padėties ypatumai, kitos reikšmingos aplinkybės; įstatymų leidėjas gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį teisinė pagalba tam tikrais atvejais būtų neteikiama asmenims, kurie neįvykdo įstatyme nustatytos pareigos apmokėti jiems kitose bylose suteiktos teisinės pagalbos išlaidas ar jų dalį; tačiau jokiais atvejais tokiu teisiniu reguliavimu negali būti paneigtos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos asmens teisė kreiptis į teismą ir teisė į tinkamą teismo procesą, t. y. negali būti sudarytos prielaidos nepaisyti teisingumo interesų, be kita ko, kai tam tikram asmeniui teisinė pagalba būtų itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių.⁹⁰

Apibendrinant Konstitucinio Teismo jurisprudenciją galima teigti, kad Konstitucijoje tiesiogiai yra įtvirtinta teisė kreiptis į teismą ir teisė gauti nemokamą teisinę pagalbą ir turėti advokatą. Konstitucinis Teismas aiškiai pabrėžia, kad remiantis Konstitucija teisė į teismą yra absoliuti, tačiau atkreipia dėmesį, kad Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje yra pateikti atvejai, kada ši teisė gali būti ribojama. Taip pat pabrėžtina, kad valstybės narės turi užtikrinti minimų teisių įgyvendinimą ir gynybą, ką konstatuoja ir Konstitucinis teismas. Todėl galima teigti, kad Lietuvoje yra užtikrinamas tinkamas veiksmingos teisminės gynybos principo įgyvendinamas.

---

⁹⁰ *Ibid.*

3. PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Sąjunga turi užtikrinti išsamią ir veiksmingą teisinės apsaugos sistemą. Teisinės apsaugos sistema pripažįstama kiekvieno asmens teisė į veiksmingą teisinę iš Sąjungos teisėtvarkos atsirandančių teisių apsaugą.⁹¹ Norint užtikrinti šių teisių apsaugą yra numatytos procedūros, kurias įgyvendina Teisingumo Teismas. Prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra padeda užtikrinti vienodą teisės taikymą ir aiškinimą visoje Sąjungoje, o įsipareigojimų neįvykdymo procedūra padeda užtikrinti valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų tinkamą įvykdymą. Atkreiptinas dėmesys, kad Sąjungos nacionaliniai teismai turi pareigą užtikrinti, kad Sąjungos teisė būtų tinkamai taikoma, tačiau skirtingų šalių teismai gali ją skirtingai aiškinti.⁹² Šioje vietoje iškyla valstybių narių pareigos užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą problema, kadangi individai negali tiesiogiai kreiptis į Teisingumo Teismą. Tokiu būdu nacionaliniams teismams nesikreipiant į Teisingumo Teismą, kai tai yra privaloma, yra pažeidžiama teisė į veiksmingą teisminę gynybą. Taip pat valstybėms narėms nesilaikant įsipareigojimų, kylančių iš Sutarčių, taip pat gali būti pažeidžiama teisė į veiksmingą teisminę gynybą.

3.1. Procedūra dėl prejudicinio priėmimo

Teisingumo Teismo viena iš funkcijų yra aiškinti teisę. Ši funkcija yra įgyvendinama per prašymą pateikti prejudicinį sprendimą. Prašymais priimti prejudicinį sprendimą bet kuris Sąjungos pilietis gali siekti su juo susijusių Sąjungos teisės normų išaiškinimo. Nors atkreiptinas dėmesys, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą gali pateikti tik nacionaliniai teismai. Ne vienas svarbus Sąjungos teisės principas buvo suformuluotas būtent prejudiciniuose sprendimuose, kartais atsakant į pirmosios instancijos nacionalinių teismų pateiktus klausimus.⁹³

Sąjungos nacionaliniai teismai turi pareigą užtikrinti, kad Sąjungos teisė būtų tinkamai taikoma, tačiau skirtingų šalių teismai gali ją skirtingai aiškinti.⁹⁴ Jeigu nacionaliniam teismui

---

⁹¹ BORCHARDT, K.-D. Europos Sąjungos teisės pagrindai. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2011, p. 103.

⁹² Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_lt>.

⁹³ Apie Teisingumo Teismą. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/lt/#procedures>.

⁹⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_lt>.

kyla abejonių dėl Sąjungos teisės akto aiškinimo ar galiojimo, jis gali kreiptis į Teisingumo Teismą paaiškinimo. Ta pati tvarka gali būti taikoma nustatant, ar nacionalinės teisės aktas arba praktika yra suderinami su Sąjungos teise.⁹⁵ Šioje vietoje pasireiškianti problema yra ta, kad tik valstybių narių teismai gali kreiptis į Teisingumo Teismą. Todėl veiksmingos teisminės gynybos principas gali būti ne visada užtikrinamas.

Teisininkės dr. V. Tamavičiūtės nuomone, prejudicinio sprendimo procedūra neabejotinai nelaikytina asmenims suteikiama teise. Inicijatyva kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicine tvarka priklauso išimtinai nacionaliniam teismui, nepaisant to, ar pagrindinės bylos šalys to prašo, tai yra, nacionalinis teismas atlieka tarsi tarpininko vaidmenį, disponuodamas nekvestionuojama diskrecija. Kaip ne kartą pažymėjo pats Teisingumo Teismas, tik pagrindinę bylą nagrinėjantys nacionaliniai teismai, kuriems tenka atsakomybė už sprendimo byloje priėmimą, gali atsižvelgdami į konkrečios bylos aplinkybes įvertinti kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo reikalingumą.⁹⁶ Profesorius M. Safjan nuomone, individualios asmens teisės į prejudicinio sprendimo procedūrą pripažinimas ir įgyvendinimas remiantis Sąjungos teise galėtų būti Sąjungos veiksmingos teisminės gynybos kertinis akmuo.⁹⁷ Darytina išvada, kad skirtingi profesoriai mano, kad tik individuali teisė kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu pateikti prejudicinį sprendimą būtų veiksmingos teisminės gynybos pilnas užtikrinimas.

Gilinantį į Teisingumo Teismo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principo prasme per procedūrą dėl prejudicinio sprendimo, aktualu būtų pakalbėti apie naują Lenkijos teismų reformą, kuri kelia klausimą dėl veiksmingos teisminės gynybos principo taikymo Lenkijos nacionaliniame teisme. Pagal reformą numatyta taikyti *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) teisėjų pensinio amžiaus sutrumpinimo priemonę šiame teisme pareigas einantiems teisėjams, lemia šių teisėjų teisminių įgaliojimų vykdymo nutraukimą pirma laiko, taigi ji gali sukelti pagrįstą abejonių dėl teisėjų nepašalinamumo principo laikymosi. Teisingumo Teismas sprendime *A.K. (Indépendance de la chambre disciplinaire de la Cour suprême)* (sujungtos bylos C-585/18, C-624/18 ir C-625/18) konstatavo, kad Teisingumo Teismas turi užtikrinti, kad jo pateiktu Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos

---

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ TAMAVIČIŪTĖ, V. Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012, p. 163-164.

⁹⁷ SAFJAN, M. A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU. p. 12. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.kcl.ac.uk/law/research/centres/european/Speech-KINGS-COLLEGE.pdf>>.

išaiškinimu būtų garantuojamas toks apsaugos lygis, kuris atitiktų Konvencijos 6 straipsnio, būtent taip kaip jį aiškina Žmogaus Teisių Teismas, suteikiamą apsaugos lygį. Tęsdamas toliau, Teisingumo Teismas teigia, kad teismų nepriklausomumo reikalavimas, kuris neatsiejamas nuo teismo paskirties, yra teisės į veiksmingą teisminę apsaugą ir pagrindinės teisės į teisingą bylos nagrinėjimą esmė, o ši teisė ypač svarbi, nes yra visų teisių, kurias teisės subjektai turi pagal Sąjungos teisę, apsaugos ir valstybių narių bendrų vertybių išsaugojimo garantas. Pagal suformuotą jurisprudenciją nepriklausomumo reikalavimas apima du aspektus. Pagal pirmąjį, išorinį, aspektą reikalaujama, kad atitinkama institucija savo funkcijas vykdytų visiškai autonomiškai, jos nesaistytų jokie hierarchijos ar pavaldumo ryšiai, ji negautų jokių nurodymų ar įpareigojimų, taigi būtų apsaugota nuo išorinio poveikio ar spaudimo, kurie gali kelti grėsmę jos narių nepriklausomam sprendimų priėmimui ir turėti įtakos jų sprendimams. Antrasis, vidinis, aspektas susijęs su nešališkumo sąvoka ir reikalauja vienodai atsiriboti nuo bylos šalių ir jų atitinkamų interesų, susijusių su nagrinėjamos bylos dalyku. Šis aspektas reikalauja objektyvumo ir jokie suinteresuotumo bylos baigtimi nebuvimo, išskyrus siekį, kad ginčas būtų išspręstas griežtai laikantis teisės normų.⁹⁸ Minėtoje byloje Lenkijos Respublika nenurodė objektyvios priežasties, dėl kurios, siekiant suvienodinti Sąd Najwyższy (Aukščiausiasis Teismas) teisėjų pensinį amžių su bendru visiems darbuotojams Lenkijoje taikomu pensiniu amžiumi, buvo būtina numatyti privalomą tų teisėjų išėjimą į pensiją su išlyga, kad Respublikos Prezidentas, pasinaudojęs diskrecija, priėmė sprendimą dėl tolesnio jų pareigų vykdymo, nors likusiems darbuotojams įstatyme nustatytas pensinis amžius nėra privalomas.

Kalbant apie kitą probleminį šios procedūros aspektą, galima paminėti situacijas, kai valstybių narių teismai turėjo kreiptis į Teisingumo Teismą, tačiau nesikreipė. Teismo praktiką apibendrinęs teisininkas M. Aleksejev teigia, kad atsižvelgdami į Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją dėl pareigos pateikti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį nepaisymo ir jos potencialią raidą, nacionaliniai teismai turėtų kreipti ypatingą dėmesį į šios pareigos paisymą, siekdami, kad nebūtų pažeista subjektinė teisė į teisminę gynybą.⁹⁹ Pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą neįvykdymas reiškia pareigos pagal ESS

---

⁹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas A.K. (*Indépendance de la chambre disciplinaire de la Cour suprême*) sujungtose bylose C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, p. 118 - 122.

⁹⁹ALEKSEJEV, M. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynybos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija*. Vilniaus universiteto leidykla: 2019, p. 146-147.

neįvykdymą, dėl kurio remiantis įsipareigojimų neįvykdymo procedūra gali būti imamasi sankcijų.¹⁰⁰

Šioje vietoje būtų tikslinga paminėti ir Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Baltic Masters Ltd. Prieš Lietuvą*, kuomet Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad nacionalinis teismas turėjo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal SESV 267 straipsnį. Byloje tiek Vilniaus apygardos administracinis teismas, tiek Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjo prašymą kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu argumentuojant, kad byloje buvo pakankamai duomenų sprendimo priėmimui ir teismam papildomų klausimų teisės aiškinimo klausimais nekilo, todėl nebuvo pagrindo kreiptis į Teisingumo Teismą.¹⁰¹ Žmogaus Teisių Teismas anksčiau buvo pažymėjęs, kad nacionalinio teismo atsisakymas kreiptis į Teisingumo Teismą tam tikrais atvejais gali pažeisti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, kai toks atsisakymas yra savavališkas. Atsisakymas savavališku gali būti pripažintas tada, kai taikytinos taisyklės neleidžia jokių išimčių dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą ir kai atsisakymas yra pagrįstas motyvais, kurie nėra tarp motyvų, kurie yra numatyti taisyklėse arba kai atsisakymas nėra pakankamai motyvuotas. Teismas laiko, kad jei prašymas kreiptis į ESTT prejudicinio sprendimo yra nepakankamai pagrįstas ar suformuluotas pernelyg abstrakčiai, pagal Konvencijos 6 straipsnį nacionaliniai aukščiausi teismai gali atmesti tokį prašymą tiesiog pateikdami nuorodą į atitinkamą nacionalinės teisės aktą. Kai pateikiamos išsamios priežastys dėl nesikreipimo į ESTT, laikoma, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimų buvo laikytasi.¹⁰² Minėtoje byloje nacionaliniai teismai nepateikė išsamių motyvų, kodėl kreipimasis į Teisingumo Teismą nebuvo reikalingas, todėl Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad buvo pažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

Norint išvengti valstybių narių teismų skirtingo Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo, Teisingumo Teismas vykdo procedūrą dėl prejudicinio sprendimo. Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą į Teisingumo Teismą gali kreiptis tik nacionaliniai valstybių narių teismai, todėl atsiranda teisės kreiptis į teismą apribojimas asmenims ir teisminės gynybos

---

¹⁰⁰ BORCHARDT, K.-D. Europos Sąjungos teisės pagrindai. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2011, p. 109.

¹⁰¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2019 m. kovo 16 d. Sprendimas *Baltic Masters Ltd. Prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 55092/16, p. 14-16.

¹⁰² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2019 m. kovo 16 d. Sprendimas *Baltic Masters Ltd. Prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 55092/16, p. 34.

principo pažeidimas, kai nacionaliniai teismai atsisako kreiptis pagal prejudicinio sprendimo vykdymo procedūrą, nors privalo.

3.2. Procedūra dėl įsipareigojimų neįvykdymo

Ši procedūra Teisingumo Teismui leidžia kontroliuoti, ar valstybės narės vykdo įsipareigojimus pagal Sąjungos teisę. Prieš pareikšdama ieškinį Teisingumo Teisme Komisija turi atlikti išankstinę procedūrą, kurios esmė yra suteikti valstybei narei galimybę atsakyti į jai pareikštus kaltinimus. Jei ši procedūra neįtikina valstybės narės liautis neįvykdyti įsipareigojimų, Teisingumo Teisme gali būti pareiškiamas ieškinys dėl Sąjungos teisės pažeidimo.¹⁰³

Ieškinį dėl įsipareigojimo neįvykdymo gali pareikšti Komisija (dažniausias atvejis praktikoje) arba kita valstybė narė. Teisingumo Teismui nustatius įsipareigojimų neįvykdymo faktą, atitinkama valstybė privalo nedelsdama nutraukti pažeidimą. Jei naujo Komisijos ieškinio pagrindu Teisingumo Teismas nustato, kad valstybė narė neįvykdė jo sprendimo, kuriame buvo konstatuota, kad yra įsipareigojimų pažeidimas, jis gali paskirti jai už tai vienkartinę sumą arba periodinę baudą. Tačiau, jei Komisijai nepranešama apie direktyvos į nacionalinę teisę perkeliančias nuostatas, jos prašymu Teisingumo Teismas gali paskirti atitinkamai valstybei narei piniginę sankciją jau pirmajame sprendime dėl įsipareigojimų neįvykdymo.¹⁰⁴

Tęsiant kalbą dėl Lenkijos Respublikos teismų reformos, byloje *Europos Komisija prieš Lenkijos Respubliką* (C-619/18) Europos Komisija Teisingumo teismo prašė pripažinti, kad Lenkijos Respublika, pirma, sutrumpindama Lenkijos Aukščiausiojo Teismo teisėjų pensinį amžių ir taikydama šią priemonę į šį teismą paskirtiems pareigas einantiems teisėjams ir, antra, suteikdama Respublikos Prezidentui diskreciją pratęsti to teismo teisėjų teisminių įgaliojimų vykdymo sulaukus naujai nustatyto pensinio amžiaus terminą, neįvykdė įsipareigojimų pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą, siejamą su Chartijos 47 straipsniu. Byloje Teisingumo Teismas išaiškino, kad teismų nepriklausomumo reikalavimas, kurio laikymąsi pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą turi užtikrinti valstybės narės, kiek tai susiję su nacionaliniais teismais, kurie priima sprendimus dėl Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo

---

¹⁰³ Apie Teisingumo Teismą. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/lt/#procedures>.

¹⁰⁴ *Ibid.*

klausimų, apima jau anksčiau aptartus du (išorinį ir vidinį) aspektus. Nepriklausomumo ir nešališkumo garantijos susijusios su reikalavimu, kad egzistuotų taisyklės, be kita ko, dėl teismo sudėties, jo narių skyrimo, įgaliojimų trukmės ir nusišalinimo, nušalinimo ir atšaukimo priežasčių, kad teisės subjektams nekiltų jokių pagrįstų abejonių dėl to, ar teismui nedaro įtakos išorės veiksniai, ir dėl jo neutralumo, kai susikerta interesai. Tokios taisyklės turi visų pirma leisti užkirsti kelią ne tik bet kokiai tiesioginei įtakai, daromai teikiant nurodymus, bet ir netiesioginei įtakai, galinčiai pakreipti atitinkamų teisėjų sprendimus kuria nors linkme. Teisingumo Teismas konstatavo, kad sąlygos ir procedūrinės taisyklės, kurių pagal naują Aukščiausiojo Teismo įstatymą turi būti laikomasi pratęsiant Sąd Najwyższy (Aukščiausiasis Teismas) teisėjo įgaliojimų vykdymo sulaukus įprasto pensinio amžiaus terminą, neatitinka tokių reikalavimų.¹⁰⁵ Teisingumo Teismas nusprendė, kad taikant pensinio amžiaus sutrumpinimo priemonę, Lenkijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies 2 pastraipą, kuri numato veiksmingos teisminės gynybos apsaugos užtikrinimą valstybėse narėse.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybės narės neįvykdydamos įsipareigojimų pagal ESS taip pat gali pažeisti veiksmingos teisminės gynybos principą.

---

¹⁰⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. birželio 24 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Lenkiją (Indépendance de la Cour suprême)* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531. p. 71-113.

IŠVADOS

1. Veiksminga teisminė gynyba yra bendrasis Sąjungos teisės principas, kylantis iš bendrų valstybių narių konstitucinių tradicijų. Principo sudedamosios dalys yra: teisė į veiksmingą teisinę gynybą, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, teisė gauti teisinę pagalbą. Teisę į teisingą bylos nagrinėjimą sudaro viešumo, kuo įmanoma trumpesnio bylos nagrinėjimo termino ir teismo nepriklausomo ir bešališko reikalavimai. Teisę gauti teisinę pagalbą sudaro teisė būti ginamam ir atstovaujama taip pat teisė gauti nemokamą teisinę pagalbą.
2. Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nustatė veiksmingos teisminės gynybos standartus ir įtvirtino jo svarbą kiekvienoje valstybėje narėje. Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija šioje vietoje yra vertinimą sustiprinantis komponentas, kuriuo Teisingumo Teismas remiasi. Kaip būdinga visoms valstybėms narėms, veiksmingos teisminės gynybos principas yra įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.
3. Galima teigti, kad ne visada sklandžiai pavyksta užtikrinti veiksmingos teisminės gynybos principą Sąjungos teisėje. Visų pirma, kreiptis į Teisingumo Teismą gali tik nacionaliniai teismai, taip atsiranda teisės kreiptis į teismą apribojimas asmenims. Visų antra, nacionalinis teismas gali atsisakyti kreiptis pagal prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą ir tokiu atveju teisė į teisminę gynybą yra pažeidžiama. Visų trečia, tik jau esant asmens teisės į teisminę gynybą pažeidimui, Europos Komisija gali pateikti ieškinį valstybei narei dėl įsipareigojimų kylančių iš Sąjungos teisės neįvykdymo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

Europos Sąjungos teisės norminiai aktai:

2. Europos Sąjungos sutartis. Suvestinė redakcija. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2016 C 202/01, p. 13-45.
3. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. Suvestinė redakcija, Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2016 C 202/01, p. 47-199.
4. Europos Sąjungos pagrindinių teisių Chartija. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2016 C 202/02, p. 389-405.
5. Europos Žmogaus teisių konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11 ir Nr. 14. Valstybės žinios, 2011-12-22, Nr. 156-7390.
6. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolas (Nr. 3) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto. OL 2016 C 202/01, p. 210-226.
7. 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu. OJ L 294, 6.11.2013, p. 1–12.
8. 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/299/TVR, iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime. OJ L 81, 27.3.2009, p. 24–36.

Specialioji literatūra:

Spausdintinės monografijos:

9. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai. Mokslo studija.* Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2014.

10. BORCHARDT, K.-D. Europos Sąjungos teisės pagrindai. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2011.
11. ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S., et al. *Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kaip individualių teisių gynbos standarto, taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis. Kolektyvinė monografija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019.

Straipsniai:

12. ABRAMAVIČIUS, A., Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2009, t. 3, Nr. 117, p. 21-40.
13. JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2017, t. 24 (1), p. 6-34.
14. JOČIENĖ, D. Pagrindinių teisių apsauga pagal Europos žmogaus teisių konvenciją ir Europos Sąjungos teisę. *Jurisprudencija*, 2010, t. 3, nr.121, p. 97-113.
15. LIMANTĖ, A. Prejudicinio sprendimo procedūros kaip alternatyvios privačių subjektų teikiams ieškiniams dėl teisės akto panaikinimo trūkumai. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 48-64.
16. LIMANTĖ, A., LIMANTAS, M. Teisė į teisinę pagalbą Europoje. *Teisė*, 2016, t. 99, p. 125-140.
17. PRAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo procese. *Teisės apžvalga*. 2016, Nr. 2 (14), p. 115-138.
18. ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos turinio paieškos. *Teisė*, 2015, t. 97, p. 57-72.
19. MATUSESCU, C., IONSESCU, S. Effective Judicial Protection. Landmarks of Recent Case Law of the Court of Justice of the European Union. In T. Ciulei, G. Gorghiu (eds.), *Communicative Action and Transdisciplinarity in the Ethical Society*. Iasi, Romania: Lumen proceedings, 2018, p. 155-169.
20. RAVO, L. M. The role of the Principle of Effective Judicial Protection in the EU and its Impact on National Jurisdictions. *Sources of Law and Legal Protection*, 2012 (1), p. 101-125.
21. SAFJAN, M. A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.kcl.ac.uk/law/research/centres/european/Speech-KINGS-COLLEGE.pdf>>.

Disertacijos:

22. TAMAVIČIŪTĖ, V. Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012.

23. VIENAŽINDYTĖ, J. Bosphorus prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas: 2016.

Teismų praktika:

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika:

24. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1986 m. gegužės 15 d. sprendimas *Johnston* C-222/84, ECLI:EU:C:1986:206.

25. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *DEB* C-279/09, ECLI:EU:C:2010:811.

26. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. kovo 29 d. sprendimas *Belvedere Costruzioni* C-500/10, ECLI:EU:C:2012:186.

27. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Melloni* C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107.

28. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018 m. birželio 5 d. sprendimas *Kolev ir kt.* C-612/15, ECLI:EU:C:2018:392.

29. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. birželio 24 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Lenkiją (Indépendance de la Cour suprême)* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531.

30. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas *A.K. (Indépendance de la chambre disciplinaire de la Cour suprême)* sujungtose bylose C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982.

31. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2020 m. kovo 12 d. sprendimas *VW (Droit d'accès à un avocat en cas de non-comparution)* C-659/18, ECLI:EU:C:2020:201.

Generalinių advokatų išvados:

32. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Generalinės advokatės Juliane Kokott 2014 m. gegužės 22 d. išvada byloje *Strack prieš Europos Komisiją* C-127/13, ECLI:EU:C:2014:455.

33. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Generalinio advokato Yves Bot 2017 m. balandžio 4 d. išvada byloje *Kolev ir kt.* C-612/15, ECLI:EU:C:2017:257.

Europos Žmogaus teisių teismo praktika:

34. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. kovo 29 d. Sprendimas *Scordino prieš Italiją*, peticijos Nr. 36813/97.

35. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. lapkričio 23 d. Sprendimas *Jussila prieš Suomiją*, peticijos Nr. 73053/01.

36. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018 m. birželio 12 d. Sprendimas *T.K. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 14000/12.

37. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2019 m. kovo 16 d. Sprendimas *Baltic Masters Ltd. Prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 55092/16.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo praktika:

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimo nuostatos išaiškinimo.

40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 11 straipsnio 7 dalies 11 punkto atitikties Lietuvos respublikos konstitucijai.

Kita medžiaga:

41. Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje. Faktų apie Europos sąjungą suvestinė, 2019. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_4.1.2.pdf;
42. Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialus leidinys, OL 2007 C 303, p. 17-35. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214\(01\)#document1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1575195272836&uri=CELEX:32007X1214(01)#document1).
43. Europos Sąjungos Teisingumo teismo praktikos vadovas (2014 m.). Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: http://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/ESTT%20praktikos%20vadovas/B_dalis.pdf.
44. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuomonė 2/13. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62013CV0002&from=LT>.
45. Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004-2014). Leidinys, skirtas Lietuvos įstojimo į Europos sąjungą dešimtmečiui paminėti. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015.
46. Handbook on European law relating to access to justice. European Union agency for fundamental Rights, European Court of human rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union: 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1034ed26-1f53-11e7-84e2-01aa75ed71a1/language-en>.
47. Apie Teisingumo Teismą. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/lt/#procedures
48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_lt.

SANTRAUKA

Šiame magistriniame darbe yra nagrinėjamas veiksmingos teisminės gynybos principas, kuris yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniuose ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje. Sąjungos teisė įgyvendinama ir vykdoma pirmiausiai nacionaliniu lygmeniu. Chartijos 47 straipsnis turi nepaprastą reikšmę joje įtvirtintų teisių prasme, nes užtikrina, kad visos Chartijoje minimos teisės būtų gerbiamos visoje Sąjungos sudėtinėje teisinėje sistemoje. Remiantis Chartijos 47 straipsniu, veiksminga teisminė gynyba apibrėžta kaip teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą nepriklausome ir nešališkame pagal įstatymą įsteigtame teisme bei teisė gauti teisinę pagalbą. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą sudaro viešumo, kuo įmanoma trumpesnio bylos nagrinėjimo termino ir teismo nepriklausomo ir bešališko reikalavimai. Teisė gauti teisinę pagalbą sudaro teisė būti ginamam ir atstovaujama taip pat teisė gauti nemokamą teisinę pagalbą. Veiksminga teisminė gynyba yra bendrasis Sąjungos teisės principas, kylantis iš bendrų valstybių narių konstitucinių tradicijų. Nagrinėjant principą remtasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kalbant apie principo taikymą Sąjungoje, ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kalbant apie principo taikymą Lietuvoje. Analizuojant principo taikymą Sąjungos teisėje, matyti, kad susiduriama su probleminiais aspektais todėl ne visada sklandžiai pavyksta užtikrinti veiksmingos teisminės gynybos principo taikymą Sąjungos teisėje.

SUMMARY

The Principle of Effective Judicial Protection in The EU Law

This master's thesis examines the principle of effective judicial protection, which is enshrined in Articles 6 and 13 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms and Article 47 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Unions law is implemented and enforced primarily take place at national level. Article 47 of the Charter is of paramount importance in terms of the rights enshrined in it, as it ensures that all the rights enshrined in the Charter are respected throughout the Union's complex legal system. Article 47 of the Charter defines effective judicial protection as the right to an effective remedy and to a fair trial by an independent and impartial tribunal previously established by law and by the right to legal aid. The right to a fair trial consists of the requirements of public hearing within a reasonable time and Tribunals independence. The right to legal aid includes the possibility of being defended and represented and the right to free legal aid. Effective judicial protection is a general principle of European Union law which derives from the constitutional traditions common to the Member States. The examination of the principle was based on the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights regarding the application of the principle in the Union, and the case-law of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania regarding the application of the principle in Lithuania. An analysis of the application of the principle in European Union law shows that there are problematic aspects which do not always ensure the smooth application of the principle of effective judicial protection in European Union law.